

Νίκος Κεσσανλής
Από την ύλη στην εικόνα

Nikos Kessanlis
From matière to the image

ΕΜΕΤ

ΕΘΝΙΚΟ ΜΟΥΣΕΙΟ ΣΥΓΧΡΟΝΗΣ ΤΕΧΝΗΣ
ΣΕ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ ΜΕ ΤΟ ΔΗΜΟ ΕΛΕΥΣΙΝΑΣ

NATIONAL MUSEUM OF CONTEMPORARY ART
IN COLLABORATION WITH THE MUNICIPALITY OF ELEFSIS

Νίκος Κεσσανλής
Από την ύλη στην εικόνα

Διάρκεια: 5 Οκτωβρίου - 16 Νοεμβρίου 2007

Nikos Kessanlis
From matière to the image

Duration: October 5 - November 16 2007

ΕΘΝΙΚΟ ΜΟΥΣΕΙΟ ΣΥΓΧΡΟΝΗΣ ΤΕΧΝΗΣ
ΣΕ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ ΜΕ ΤΟ ΔΗΜΟ ΕΛΕΥΣΙΝΑΣ

NATIONAL MUSEUM OF CONTEMPORARY ART
IN COLLABORATION WITH THE MUNICIPALITY OF ELEFSIS

Η νομαδική κινητικότητα που χαρακτηρίζει την εκθεσιακή πολιτική του Εθνικού Μουσείου Σύγχρονης Τέχνης από τα πρώτα του βήματα, έξω από κλειστά μουσειακά σχήματα και με στόχο την αμεσότερη προσέγγιση του κοινού, προσφέρει νέες κάθε φορά δημιουργικές προκλήσεις. Οι «εκτός των τειχών» εκθεσιακές μας δράσεις, σε συμβατικούς ή εναλλακτικούς χώρους, στο κέντρο και στις περιφέρειές του, ή μέσα στον ανοιχτό δημόσιο χώρο της πόλης, γεννούν συνεργασίες με άλλους φορείς, απευθύνονται σε διαφορετικές κοινωνικές ομάδες, δημιουργούν νέα ερμηνευτικά περιβάλλοντα σε έργα τέχνης και ιδέες. Αναζητούν μια νέα τοπικότητα μέσα από αποκεντρωμένες πρακτικές ή συγκλίσεις.

Η Ελευσίνα, ζωντανή και συγχρόνως αιγιματική, μέσα στη διαχρονική και πολυπολιτισμική της ιδιαιτερότητα, υπήρξε από την πρώτη μας επίσκεψη ένας τόπος έμπνευσης. Πρόθεσή μας, που διασταυρώθηκε με τον ενθουσιασμό και το ανοιχτό πνεύμα των ανθρώπων του Δήμου Ελευσίνας και του Πολιτιστικού του Οργανισμού, ήταν να σχεδιαστούν εκθέσεις και καλλιτεχνικά συμβάντα *ad hoc*, για συγκεκριμένους χώρους και τοποθεσίες στην καρδιά της πόλης και γύρω απ' αυτήν. Η αρχή έγινε το καλοκαίρι στον παραθαλάσσιο υπαίθριο κινηματογράφο, όπου οι οπωσδήποτε «ερμητικές» δράσεις και φιλμ της Ρεμπέκα Χορν βρήκαν ένα ιδεώδες εναλλακτικό περιβάλλον προβολής και διακειμενικών προσεγγίσεων της θεατρικής και κινηματογραφικής της γλώσσας.

Η επιλογή της Δημοτικής Πινακοθήκης για τη φιλοξενία της παρούσας έκθεσης του Νίκου Κεοσανλή, μιας ηγετικής μορφής του ύστερου μοντερνισμού και μεταμοντερνισμού, μας έδωσε τη δυνατότητα μιας ευσύνοπτης αναδρομής, για την οποία ιδιαίτερα προσφέρεται η πλούσια σε έργα του καλλιτέχνη συλλογή του ΕΜΣΤ. Ο επισκέπτης θα έχει την ευκαιρία να παρακολουθήσει μερικές καίριες μεταμορφώσεις του έργου του Κεοσανλή, στο πέρασμά του από το αντικείμενο στις δυνάμει άυλες μορφές και στη συνέχεια στον εγκλεισμό τους και πάλι μέσα στην ύλη. Και ίσως να αναγνωρίσει στις εφήμερες ποιητικές *Χειρονομίες*, όπου η απελευθέρωση από το συμβατικό καλλιτεχνικό αποτέλεσμα υπακούει σε τυχαίες κινήσεις και σωματικούς ρυθμούς, μια συγγένεια -σε μεγάλο βάθος- με τις δράσεις της Ρ. Χορν.

Ευχαριστώ θερμά για τη συνεργασία μας τον Δήμαρχο Ελευσίνας κ. Γιώργο Αμπαζόγλου, τον Αντιδήμαρχο και Πρόεδρο του Πολιτιστικού Οργανισμού κ. Γαβριήλ Καμπάνη, και τον υπεύθυνο της Δημοτικής Πινακοθήκης κ. Γιώργο Σκιάνη, καθώς και τους συνεργάτες μου στο Μουσείο, την επιμελήτρια της έκθεσης Τίνα Πανδή, την αρχειοθέτιδα συλλογών Χρυσάνθη Κουτσουράκη, τις επιμελήτριες εκπαίδευσης Μαρίνα Παπασωτηρίου και Μαρίνα Τσέκου, την Ελισάβετ Ιωαννίδη και την Κασσιανή Μπένου του γραφείου επικοινωνίας, και όλους όσοι εργάστηκαν για την υλοποίηση της έκθεσης.

ANNA ΚΑΦΕΤΣΗ

Διευθύντρια του Εθνικού Μουσείου Σύγχρονης Τέχνης

The nomadic mobility that characterizes the National Museum of Contemporary Art's exhibitions policy, which has from the word go eschewed closed museum schemas in favour of approaching the public more directly, offers every time new, creative challenges. Our *off site* exhibition activities in conventional or alternative spaces, in the centre and its peripheries, or in the open public space of the city, bring about collaborations with other institutions, address various social groups, and create new interpretive contexts for art-works and ideas. They seek a new locality through decentralized practices or convergences.

Elefsis, as vibrantly alive as it is enigmatic, in its diachronic and multicultural specificity, was from our first visit a place of inspiration. Our aim, which intersected with the enthusiasm and openness of the staff of the Municipality of Elefsis and its Cultural Organization, was to design exhibitions and *ad hoc* artistic events in specific venues and locations in the heart of the city and around it. The start was made in the summer, in Elefsis' seaside outdoor cinema, which provided an ideally alternative environment for screenings of Rebecca Horn's decidedly "hermetic" performances and films, and for intertextual approaches to her theatrical and cinematic language.

The choice of Elefsis' Municipal Gallery to stage this exhibition of works by Nikos Kessanlis, a leading figure in late modernism and post-modernism, provided an ideal opportunity for a retrospectively compendious presentation to which the EMST's rich collection of works by the artist is especially suited. The visitor will have the opportunity to follow some important transformations in Kessanlis' work, in its shift from the object towards potentially immaterial forms and back again to their re-enclosure in *matière*. And perhaps he may recognize in the artist's ephemeral and poetic *Gestures*, in which liberation from the conventional art result obeys to random movements and bodily rhythms, a kinship with Rebecca Horn's performances at some profound level.

I warmly thank for our collaboration the Mayor of Elefsis, Mr Georgios Abatzoglou, the alderman and Chairman of the Elefsis Cultural Organization, Mr. Gabriel Kampanis, and the head of the Municipal Gallery, Mr. Giorgos Skianis, as well as my collaborators at the Museum: the curator of the exhibition, Tina Pandi, the registrar, Chrysanthi Koutsouraki, the curators of education, Marina Papasotiriou and Marina Tsekou, Elisabeth Ioannides and Kassiani Benou at the press office, and to everyone else who has contributed to the staging of this exhibition.

ANNA KAFETSI

Director of the National Museum of Contemporary Art

Συνεχίζοντας μια σειρά αφιερωμάτων σε σημαντικούς Έλληνες καλλιτέχνες στην Πινακοθήκη «Λ. Κανελλόπουλος», στην έναρξη του φετινού χειμώνα ο Πολιτιστικός Οργανισμός του Δήμου Ελευσίνας παρουσιάζει έναν από τους κύριους εκπροσώπους του μοντερνισμού στην Ελλάδα, τον Νίκο Κεσσανλή. Η έκθεση αυτή δεν θα μπορούσε να υλοποιηθεί στο επίπεδο των απαιτήσεων του μεγάλου Έλληνα καλλιτέχνη χωρίς τη συμμετοχή του Εθνικού Μουσείου Σύγχρονης Τέχνης.

Οι δημιουργίες του Νίκου Κεσσανλή, πρωτοπόρου της γενιάς του '60, δεν έχουν σκοπό να παρουσιάσουν μέσα από συμβατικές καλαίσθητες μορφές ένα περιβάλλον γνωστό και οικείο με τη λάμψη που περιβάλλεται αυτό σήμερα και που ταυτόχρονα αποκοιμίζει επικίνδυνα τη σκέψη και τη θέτει σε αδράνεια. Ο Κεσσανλής μέσα από υλικά αντισυμβατικά, απόβλητα της σημερινής κοινωνίας θα λέγαμε, δημιουργεί ανιγματικές μορφές που προκαλούν ένα είδος σοκ, ένα μικρό διανοητικό βραχυκύκλωμα όπου οι σπίθες που ανάβει ενεργοποιούν το ακινητοποιημένο περιβάλλον και αναγκάζουν τη σκέψη να τεθεί σε κίνηση.

Αυτή την ενέργεια και τη ζωντανή σκέψη του Νίκου Κεσσανλή έχουμε την τιμή να παρουσιάσουμε σήμερα, μια μικρή αναδρομική έκθεση, αφιερωμένη στον καλλιτέχνη, το δάσκαλο της σχολής καλών τεχνών, την πρωτοπόρα εκείνη σκέψη που ανανέωσε την πορεία των εικαστικών τεχνών στη χώρα, αλλά και τον πολιτικό Νίκο Κεσσανλή που βρισκόταν πάντα κοντά στα μεγάλα γεγονότα που σημάδεψαν την εποχή του.

Θέλω να ευχαριστήσω ιδιαίτερα την κυρία Καφέτσι, Διευθύντρια του ΕΜΣΤ, για τους κόπους και την αφοσίωσή της στη δημιουργία αυτής της έκθεσης καθώς και όλους όσοι εργάστηκαν για το σκοπό αυτό, τόσο από την πλευρά του Εθνικού Μουσείου Σύγχρονης Τέχνης όσο και από την πλευρά του Πολιτιστικού Οργανισμού του Δήμου Ελευσίνας. Η δική τους δύναμη και ενέργεια είναι αναγκαία όσο ποτέ άλλοτε για να αναδειχθεί η πολιτιστική ταυτότητα της πόλης μας.

ΓΙΩΡΓΟΣ ΑΜΠΑΤΖΟΓΛΟΥ

Ο Δήμαρχος Ελευσίνας

The Cultural Organization of the Municipality of Elefsis will be opening the new arts season with the next in its series of exhibitions dedicated to important Greek artists at the Kanellopoulos gallery. The new show will focus on Nikos Kessanlis, one of the most significant exponents of modernism in Greece. This exhibition could not have dealt with this great Greek artist in any adequate way without the involvement of the National Museum of Contemporary Art (EMST).

The works of Nikos Kessanlis, an avant-garde artist of the Sixties generation, do not seek to present us with the conventional, beautiful forms of a familiar world, a world enveloped in a dangerous slickness which sedates thought, rendering it inert. Using unconventional materials –indeed, we could go so far as to call them the detritus of contemporary life– Kessanlis creates mysterious forms that elicit a kind of shock; a brief mental short-circuit whose sparks reactivate the deactivated environment and force thought into motion.

And it precisely this energy, Nikos Kessanlis' vibrant thought, that we have the honour to present today in this small retrospective dedicated to Kessanlis the artist, to Kessanlis the teacher at the Athens School of Fine Arts, to the Kessanlis whose pioneering mindset breathed new life into the Greek visual arts, and –finally– to the political Kessanlis who never strayed far from the core events that branded his era.

I should like to express my especial thanks to Ms Kafetsi, the Director of the EMST, for her hard work and dedication in creating this exhibition, and to all those who have worked towards its realization both at the National Museum of Contemporary Art and the Cultural Organization of the Municipality of Elefsis. Their strength and their energy are more crucial than ever before in our efforts to highlight our city's cultural identity.

GEORGIOS ABATZOGLOU

The Mayor of Elefsis

Νίκος Κεσσανλής

Από την ύλη στην εικόνα

Μια αναδρομή-μονογραφία στο έργο ενός καλλιτέχνη, έστω και αν αυτή έχει επιλεκτικό και όχι εξαντλητικό χαρακτήρα, μεταξύ άλλων οφείλει να στοχεύει σε μια κριτική επαναδιαπραγμάτευση της καλλιτεχνικής του δραστηριότητας, τηρώντας ασφαλή απόσταση από κάθε πρόθεση αγιοποίησης. Η γενικόλογη αυτή διαπίστωση έχει βαρύνουσα σημασία στην περίπτωση του Νίκου Κεσσανλή, καλλιτέχνη με πλούσιο έργο, που συμπορεύτηκε δυναμικά με τις μεταπολεμικές περιπέτειες του καλλιτεχνικού αντικειμένου και σήκωσε σε μεγάλο βαθμό –μαζί με άλλους καλλιτέχνες– το βάρος της υπόθεσης του «ελληνικού μοντέρνου».

Η έκθεση *Νίκος Κεσσανλής. Από την ύλη στην εικόνα* συγκροτείται με πυρήνα τα έργα των συλλογών του ΕΜΣΤ και εστιάζει στην καλλιτεχνική δραστηριότητα του Νίκου Κεσσανλή από τις αρχές της δεκαετίας του 1960 έως τη δεκαετία του 1990, τις μεταλλαγές και τους συνεχείς μετασχηματισμούς της σ' ένα πολυσχιδές και πηγαίο έργο, που κινήθηκε στο όριο μεταξύ ύλης και αϋλότητας, εικονικότητας και αποδόμησης της εικόνας. Η έκθεση συγκεντρώνει έργα-σταθμοί της εικαστικής του διαδρομής, στα οποία αποκρυσταλλώθηκε ο καλλιτεχνικός του προβληματισμός, αλλά και έργα λιγότερο γνωστά που προδιέγραψαν μεταγενέστερες αναζητήσεις του.¹ Το έργο του Νίκου Κεσσανλή διερευνά τα όρια και τις συνθήκες ύπαρξης της ζωγραφικής, την εκφραστική αυταξία της χειρονομίας και τις δυνατότητες φωτομηχανικής αποδόμησης της εικόνας, αναπτύσσοντας ένα συνεχή διάλογο με τα πολιτισμικά, κοινωνικά και πολιτικά συμφραζόμενά του.

Ήδη από τα μέσα της δεκαετίας του 1950, ο Κεσσανλής προσεγγίζοντας πραγματώσεις και προβληματικές της άμορφης τέχνης που γνωρίζει κατά τα χρόνια παραμονής του στη Ρώμη, απομακρύνεται οριστικά από το ακαδημαϊκό παραστατικό ύφος, στο οποίο ασκήθηκε τα χρόνια της μαθητείας του στην Ανωτάτη Σχολή Καλών Τεχνών της Αθήνας. Η αφαίρεση για τον Κεσσανλή, όπως και για πολλούς άλλους καλλιτέχνες της λεγόμενης γενιάς του '60, γίνεται το κατεξοχήν μέσο απελευθέρωσης της πλαστικής του γλώσσας. Στις άμορφες συνθέσεις του, η ζωγραφική απεγκλωβίζεται σταδιακά από το αξίωμα της αναπαραστατικής λειτουργίας και τη μιμητική σχέση της με την πραγματικότητα. Ο πλαστικός χώρος των συνθέσεών του οροθετείται από τη διάθρωση χρωματικών πεδίων και επάλληλων στρωμάτων πυκνής χρωματικής μάζας, τις επικολήσεις εξωκαλλιτεχνικών υλικών, τις εκδορές, τα σβησίματα, τους γραφισμούς. Με αυτό τον τρόπο, η ζωγραφική αυτονομείται, καθώς υποτάσσεται στους εγγενείς κανόνες της εικαστικής της δομής καταργώντας διλήμματα παρασιατικοῦ-αφηρημένου, εικονικού-ανεικονικού.²

Στους *Τοίχους* των ετών 1960-1961, σημαντικό μέρος των οποίων παρουσιάζεται στην έκθεση, ο ζωγραφικός πίνακας γίνεται το κατεξοχήν πεδίο συσσώρευσης της ύλης και άσκησης των σωματικών χειρονομιών του καλλιτέχνη. Εδώ τον πρωταρχικό ρόλο παίζουν η ίδια η πράξη της ζωγραφικής και η διαδικασία βίαιων επεμβάσεων και παρορμητικών χειρονομιών του καλλιτέχνη και όχι το τελικό προϊόν. Τα πυκνά στρώματα ύλης, οι

μετεωρισμοί σημείων και οι κάθε λογής γραφισμοί αναδεικνύουν όψεις της σωματικότητας του υποκειμένου, υπακούοντας σε βίαιες χειρονομίες και σωματικές ενέργειές του.

Ειδικότερα, οι *Τοίχοι* ως ζωγραφική αλλά και ως κατά κυριολεξία αντικείμενα σηματοδοτούν τη μετατόπιση του ενδιαφέροντος του Κεσσανλή από το κλειστό οροθετημένο πλαίσιο του πίνακα στο αντικείμενο. Στα έργα υπό τον γενικό τίτλο *Χειρονομίες* (1960-1962), τα οποία δημιουργεί όταν εγκαθίσταται στο Παρίσι της δεκαετίας του 1960, όπου κυριαρχούν οι Νέοι Ρεαλιστές και ο θεωρητικός τους Πιερ Ρεστανύ, ο Κεσσανλής ιδιοποιείται θραύσματα της αστικής και της βιομηχανικής πραγματικότητας. Οι *Χειρονομίες* του μοιράζονται κοινές διατυπώσεις με τις αναζητήσεις των Νέων Ρεαλιστών, οι οποίοι επαναδιαπραγματεύτηκαν ένα βασικό καλλιτεχνικό παράδειγμα των ιστορικών πρωτοποριών των αρχών του 20ού αιώνα, το ready-made, εγγράφοντάς το όμως στον δημόσιο χώρο, στην κοινωνία της κατανάλωσης και του θεάματος.³ Παλιά βιομηχανικά αντικείμενα σε αχρηστία, απορρίμματα, όπως πανιά, γύψινοι σάκοι, τσαλακωμένα χαρτιά, μεταλλικά στελέχη, αποσπώνται στα έργα του Κεσσανλή από τον αστικό ιστό και τη «μετα-βιομηχανική μεγαλούπολη [που] έχει μετατραπεί σε ένα γιγαντιαίο objet trouvé, που είναι αδύνατον να εντοπίσουμε τα όριά του»⁴. Από τις *Νέες περιπέτειες του αντικειμένου* στην Galerie J το 1961 έως τις *Προτάσεις για μια νέα ελληνική γλυπτική* στο θέατρο La Fenice το 1964, ο Κεσσανλής με ορμητικότητα και επινοητική διάθεση επεμβαίνει αποφασιστικά στα αντικείμενα, ωθώντας την εκφραστική αξία της χειρονομίας στα άκρα.

Η καλλιτεχνική έρευνα του Κεσσανλή, διαρκώς μεταλλασσόμενη, αναδιπλώνεται γύρω από τις νέες πολιτισμικές συνθήκες και στρέφεται στα νέα μέσα του αστικού περιβάλλοντος. Οι μέθοδοι τεχνικής αναπαραγωγιμότητας της εικόνας, που βρίσκονταν ήδη στο επίκεντρο των καλλιτεχνικών αναζητήσεων της pop art, αξιοποιούνται από τον Κεσσανλή στο πλαίσιο των δικών του πειραματισμών γύρω από την επέμβαση στη δομή της εικόνας. Με τις *Φαντασμαγορίες της ταυτότητας* (1963-1965) και τις *Αναμορφώσεις* (1966-1987) ο Κεσσανλής αναπτύσσει με σαφήνεια την προσωπική του τοποθέτηση απέναντι στην εικόνα και τις μοντέρνες τεχνικές αναπαραγωγής της.

Συνδυάζοντας τόσο το θέατρο σκιών όσο και στοιχειώδεις φωτογραφικές τεχνικές, ο Κεσσανλής ξεκινά περίπου στα μέσα της δεκαετίας του 1960 να φωτογραφίζει οικεία του πρόσωπα, που φωτίζονται από προβολείς και κινούνται πίσω από ένα λευκό διαφανές πανί. Μεταβάλλοντας την ένταση και τη θέση των πηγών φωτισμού και παραχωρώντας στα μοντέλα του απόλυτη ελευθερία, πετυχαίνει να αποτυπώσει φωτογραφικά μια ποικιλία αποτελεσμάτων, κινήσεων και χειρονομιών. Έπειτα, μεγεθύνει και προβάλλει σε ευαισθητοποιημένο πανί τα φωτογραφικά αυτά κλισέ. Στις *Φαντασμαγορίες της ταυτότητας* μέσω του ελέγχου των συνθηκών φωτισμού και των επεμβάσεων στην τεχνική επεξεργασία των φωτογραφιών, τα εικονιζόμενα πρόσωπα, φασματικά και ασαφή, φανερώνουν τον φευγαλέο και εφήμερο χαρακτήρα της παρουσίας τους. Το 1965 ο Πιερ Ρεστανύ γράφει για τα έργα αυτά «το ανθρώπινο μήνυμα είναι εδώ και εκδηλώνεται με τον δικό του τρόπο· το “κλικ” δημιουργείται αναπόφευκτα, και πρέπει να πω ότι η επικοινωνία είναι ιδιαίτερα συγκινητική μέσα στην αποτελεσματικότητά της. Οι δυνατότητες ενός τέτοιου λεξιλογίου είναι απέραντες. [...] Μας γοητεύει, αποδίδοντάς μας εκ νέου την ταυτότητά μας σ' ένα εμφανές επέκεινα του ίδιου μας του εαυτού»⁵. Ήδη από το 1931, ο Βάλτερ Μπένγιαμιν στη *Σύντομη ιστορία της φωτογραφίας*, επιχειρώντας μια παράδοξη σύνδεση της ψυχανάλυσης με τη φωτογραφία, κάνει λόγο για «το οπι-

κά ασύνειδο» το οποίο, ενώ δεν είναι ορατό με γυμνό μάτι στον φυσικό κόσμο, είναι δυνατό να αποκαλυφθεί με τη χρήση φωτομηχανικών τεχνικών.⁶

Επιδιώκοντας να ωθήσει στα άκρα τις δυνατότητες επέμβασης στην εικόνα, ο Κεσσανλής ξεκινάει από το 1966 τη σειρά των *Αναμορφώσεων*. Με την πλάγια μετατόπιση της εστίας του φακού αλλά και με επεμβάσεις στην τεχνική στερέωσης των φωτογραφικών εικόνων, ο Κεσσανλής παραμορφώνει την κανονικότητα του εικονιζόμενου θέματος, έτσι ώστε να είναι δυνατό να ανασυσταθεί μόνο υπό μία ορισμένη –πλάγια– γωνία θέασης. Με τον τρόπο αυτό καταργεί το αναγεννησιακό μοντέλο της προοπτικής που αναπαράγει η φωτογραφία και ορίζει ένα προνομιακό σημείο φυγής στο κέντρο του πίνακα. Διαταράσσοντας τις συνθήκες θέασης, καλεί τον παρατηρητή να κινηθεί στο χώρο για να ανακαλύψει την οπτική γωνία ανασύνθεσης της εικόνας. Οι φωτομηχανικές παραμορφώσεις αποκαλύπτουν το στοχασμό του Κεσσανλή πάνω στις νέες συνθήκες αντικειμενικής και υποκειμενικής όρασης που επιβάλλει το μηχανικό μάτι της φωτογραφικής μηχανής.

Η αϋλότητα της «μηχανικής» εικόνας θα συναντήσει την υλικότητα της χειρονομίας στην ενότητα των *Μεταδομών* (1971-77) και των μεταγενέστερων *Τοιμέντων* (1996). Αναπαραγωγές έργων που οικειοποιείται από το φανταστικό μουσείο της ιστορίας της τέχνης, έτοιμες εικόνες και φωτογραφίες της προσωπικής του μυθολογίας υποβάλλονται σε τεχνικές αλλοιώσεις και χειρονομιακές επεμβάσεις. Τα οπτικά αυτά παλίμψηστα διαρθρώνονται σε πολλαπλά στρώματα, ενεργοποιώντας διαφορετικές περιοχές μιας κατακερματισμένης μνήμης. Το ερώτημα της αποδόμησης της εικόνας, της θραυσματικής οικειοποίησης πρωτογενούς υλικού, της μοναδικότητας του έργου τέχνης και της σχέσης του με τη μνήμη και την ιστορία της τέχνης τίθεται αποφασιστικά από τον Κεσσανλή στο πλαίσιο ανανέωσης και επανεφεύρεσης της πλαστικής του γλώσσας και εικονοποιίας. Σε κάθε περίπτωση, η θέση του Κεσσανλή απέναντι σ' αυτή τη σειρά ζητημάτων ακολουθεί μια παλινδρομική πορεία ανάμεσα στην ύλη και την εικόνα, το χρωστήρα και τα εξωκαλλιτεχνικά υλικά, την αναπαράσταση και τη φωτογραφική παραμόρφωση.

ΤΙΝΑ ΠΑΝΔΗ

Επιμελήτρια της έκθεσης

¹ Ο Robert Storr υπογραμμίζει ότι σε αναδρομικές ή σε ατομικές εκθέσεις Καλλιτεχνών: «Τα λιγότερο σπουδαία αλλά ουσιαστικά έργα που αποκρυσταλλώνουν βασικές όψεις της αντίληψης και της εξέλιξης του καλλιτέχνη είναι το ίδιο σημαντικά σε μια ατομική έκθεση με τα αναμφισβήτητος σπουδαιότερα έργα. Η διάσπαστη παρουσίαση τέτοιων έργων συχνά προσελκύει το θεατή κυρίως λόγω των εμφανών και εύληπτων στοιχείων τους, τα οποία, όταν αρχικά τα αντικρίσει σχετικά απομονωμένα, του υποδεικνύουν τι πρέπει να αναζητήσει στα πιο περίπλοκα ή ανώτερα έργα. Η υπερηλιθώρα θεματικών έργων εμποδίζει το θέμα». Robert Storr, «Montrer et raconter», *Artpress* 301 (Μάιος 2004), σ. 31.

² *Μεταμορφώσεις του μοντέρνου: η ελληνική εμπειρία*, επιμ. Άννα Καφέτση, Εθνική Πινακοθήκη, Αθήνα 1992, σ. 99-100.

³ Hal Foster, «What's neo about the neo-avant-garde?», *The Duchamp Effect*, επιμ. Martha Buskirk και Mignon Nixon, MIT Press, Καίμπριτζ, Μασ., 1996, σ. 5-32.

⁴ Νίκος Κεσσανλής, επιμ. Γιώργος Τζιτζιλιάκης, Μακεδονικό Μουσείο Σύγχρονης Τέχνης, Θεσσαλονίκη 1997, σ. 189.

⁵ *Les Fantasmagories de l'identité*, κείμενα Pierre Restany, Galerie Lacluche, Παρίσι 1965. Αναδημοσίευση (ελλ. μτφρ.) στο Νίκος Κεσσανλής, *ό.π.*, σ. 253.

⁶ Walter Benjamin, «Συνοπτική ιστορία της φωτογραφίας», *Δοκίμια για την Τέχνη*, μτφρ. Δημοσθένης Κούρτοβικ, Κάλβος, Αθήνα 1978, σ. 52. Βλ. επίσης Rosalind E. Krauss, *The Optical Unconscious*, MIT Press, Καίμπριτζ, Μασ., 1998, σ. 178-179.

Nikos Kessanlis

From matière to the image

A retrospect, even when its scope is selective rather than holistic, should strive, among other things, to take a fresh and critical look at the artist's work and to carefully avoid the desire to deify its subject. This general observation is resoundingly important in the case of Nikos Kessanlis, an artist with a large body of work to his name in whose career the post-war adventures of the art-object can be traced, and who bore much of the weight, with others, of the «Greek Modern».

The *Nikos Kessanlis. From matière to the image* exhibition is built around a core of works from the EMST collections and focuses on the artist's activities between the early Sixties and the Nineties and the shifts and ceaseless transformations of a multi-faceted, spontaneous body of work as it oscillated between material and immateriality, figuration and the deconstruction of the image. The show brings together seminal works from Kessanlis' career which illuminate his artistic quest, as well as lesser-known works which prefigure future directions.¹ Nikos Kessanlis' work explores the limits of painting and the conditions of existence, gesture's inherent expressive worth, and the possibilities offered up by the photo-mechanical deconstruction of the image, while entering into a continuous dialogue with the cultural, social and political context in which it was created.

In the mid Fifties, Kessanlis was already veering towards the achievements and theoretical issues posed by *art informel* with which he was in contact during his time in Rome, and towards a definitive break with the academic representational style he had been trained in at the Athens School of Fine Art. Abstraction for Kessanlis, as for many other artists of the «Sixties generation», became the main means for liberating his plastic idiom. In his *art informel* compositions, painting is gradually set free both from the axiom of a representational function and its mimetic relationship with reality. The plastic space of his compositions is delimited by the articulation of colour fields, by multiple layers of dense *matière* and non-art materials, by erasures and scraping away, script and letters. Painting is in this way rendered autonomous and subject to the innate rules of its visual structure, while various dilemmas –representational or abstract, figurative or non-figurative– are eliminated.²

In *Walls*, a series dating from 1960-1961, a large part of which is included in the exhibition, the painted picture becomes the primary field in which material is assembled and the artist's bodily gestures executed. The primary role is no longer played by the finished product, but by the act of painting, the process for making violent interventions, and the artist's impulsive gestures. The thick layers of *matière*, the points dotted across the painted surface of the work and script and lettering of every sort reveal aspects of the corporeality of the subject through their subservience to his violent gestures and bodily actions.

As painting but as –literally– objects, too, the *Walls* series marks Kessanlis' shift in

interest from the painting's enclosed and bounded frame to the object. In the works grouped under the umbrella title *Gestures* (1960-1962) created when the artist was living in Sixties Paris, then dominated by the New Realists and their theoretician, Pierre Restany, Kessanlis appropriated scraps of urban and industrial reality. His *Gestures* had much in common with the work of the New Realists, who had reworked a core artistic paradigm of the historic avant-garde of the early 20th century –the ready-made– inscribing it into public space, the society of consumption and spectacle.³ Kessanlis extracts obsolete industrial objects and rubbish like cloths, plaster sacks, crumpled paper and parts of metal machines from the urban fabric and the «And the post-industrial city [which] has become a huge objet trouvé which limits cannot track down» and inserts them in his work.⁴ From the *Nouvelles Aventures de l'Objet* show at Galerie J in 1961 to the *Propositions pour une nouvelle sculpture grecque* exhibition at the La Fenice theatre in 1964, Kessanlis intervened in objects decisively, impulsively and intellectually, pushing the expressive value of the gesture to its limits.

Kessanlis' ever-changing artistic research borrowed from and reworked the new cultural conditions and centred on the new media of the urban environment. He employed methods for technically reproducing the image, already central to Pop Art, in the context of his own experimental interventions in the structure of the image. In *Phantasmagorias of Identity* (1963-1965) and *Anamorphoses* (1966-1987), Kessanlis clearly develops his personal take on the image and modern techniques for reproducing it.

Combining the shadow theatre with rudimentary photographic techniques, in the mid Sixties Kessanlis began photographing his circle illuminated by spotlights moving behind a translucent white screen. By altering the brightness and position of his light sources and giving his models complete freedom, he managed to capture a range of results, movements and gestures photographically which he then blew up; the photographic clichés were finally projected onto photosensitive cloth. In *Phantasmagorias of identity*, the manipulation of lighting conditions and interventions in the technical processing of the photographs allow the spectral, blurry figures depicted to reveal the fleeting, ephemeral nature of their presence. In 1965, Pierre Restany wrote thus: «The human message is here, manifested in its own way: the click is inevitable and I must say that the communication is particularly moving its effectiveness. [...] It fascinates by restoring our identity in an obvious "extension" of ourselves»⁵. Back in 1931 in *A short history of photography*, Walter Benjamin had already essayed a paradoxical combination of psychoanalysis and photography and spoken of «the optical unconscious» which, though invisible to the naked eye in the natural world, can be revealed through the use of photo-mechanical means.⁶

Striving to take the potential for intervening in the image as far as possible, Kessanlis began his *Anamorphoses* series in 1966. By laterally transposing the focal point of the camera during the act of photography and later intervening in the fixing process, Kessanlis distorted the normality of the subject depicted in such a way that the eye can only reconstitute it from a specific oblique angle. In so doing, he moved away from the Renaissance model of perspective reproduced in photography and placed a privileged vanishing point in the centre of the work. By disturbing the viewing conditions, he is inviting the viewer to move in space in order to locate the

viewing angle that reconstitutes the picture. Such photo-mechanical distortions reveal Kessanlis' thoughts on the new conditions of objective and subjective viewing imposed by the camera's mechanical eye.

The immateriality of the «mechanical» image meets the materiality of gesture in the *Metastructures* (1971-1977) and *Cement* (1996) series in which reproductions of works appropriated from the imaginary museum of art history, ready images and photographs from his personal mythology are subject to distorting techniques and manual interventions. These optical palimpsests are articulated on multiple layers to activate different parts of a fragmented memory. Kessanlis poses powerful questions relating to the deconstruction of the image, the fragmentary assimilation of primary material, the singularity of a work of art and its relationship with memory and the history of art as he renews and rediscovers his plastic idiom and image-making. In every case, Kessanlis' take on this series of issues shifts back and forth between *matière* and the image, between the brush and non-art materials, between figuration and photographic distortion.

TINA PANDI

Curator of the exhibition

¹ Robert Storr stresses that in retrospectives and one-man shows alike: «Minor, but substantial works that crystallize key aspects of an artist's sensibility and development are as necessary to the one person show as indisputably major ones. A scattering of such works often engages the viewer first by virtue of their salient and readily accessible qualities, qualities which, when initially seen in relative isolation, teach the viewer what to look for in more complex or rarefied work. A surfeit of show-stopping arts stops the show». Robert Storr, «Montrer et raconter», *Artpress* 301 (May 2004), p. 31.

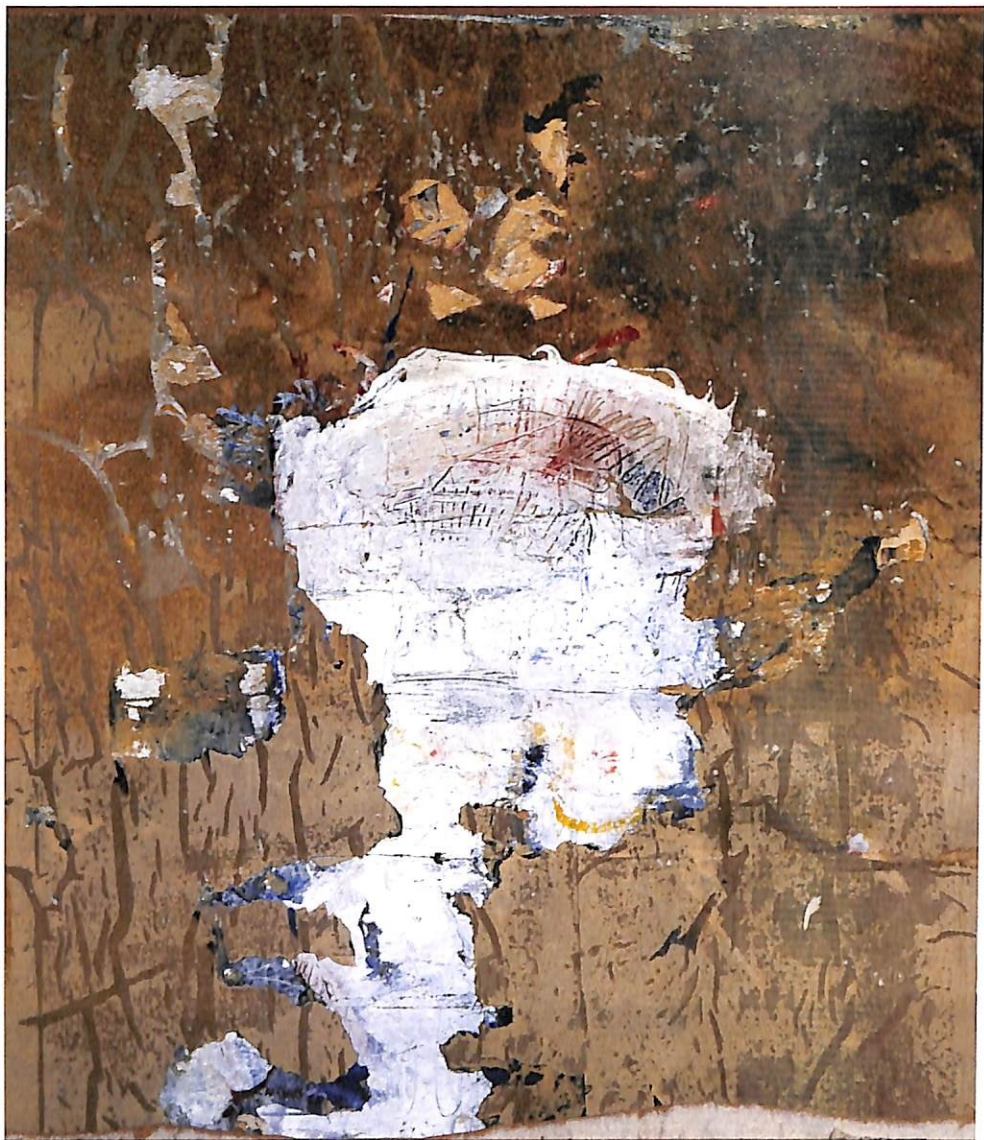
² *Metamorphoses of the Modern: the greek experience*, ed. Anna Kafetsi, Athens, National Gallery, 1992, pp. 99-100.

³ Hal Foster, «What's Neo about the Neo- Avant-Garde?», *The Duchamp Effect*, eds. Martha Buskirk and Mignon Nixon, Cambridge, Mass., MIT Press, 1996, pp. 5-32.

⁴ *Nikos Kessanlis*, ed. Yiorgos Tzirtzilakis, Thessaloniki, Macedonian Museum of Contemporary Art, 1997, p. 189.

⁵ *Les Fantasmagories de l'identité*, text Pierre Restany, Paris, Galerie Lacroche, 1965.

⁶ Walter Benjamin, «A Short History of Photography», *Essays on Art*, trans. Demosthenes Kourtovik, Athens, Kalvos, 1978, p. 52. See also Rosalind E. Krauss, *The Optical Unconscious*, Cambridge Massachusetts, MIT Press, 1998, pp. 178-179.

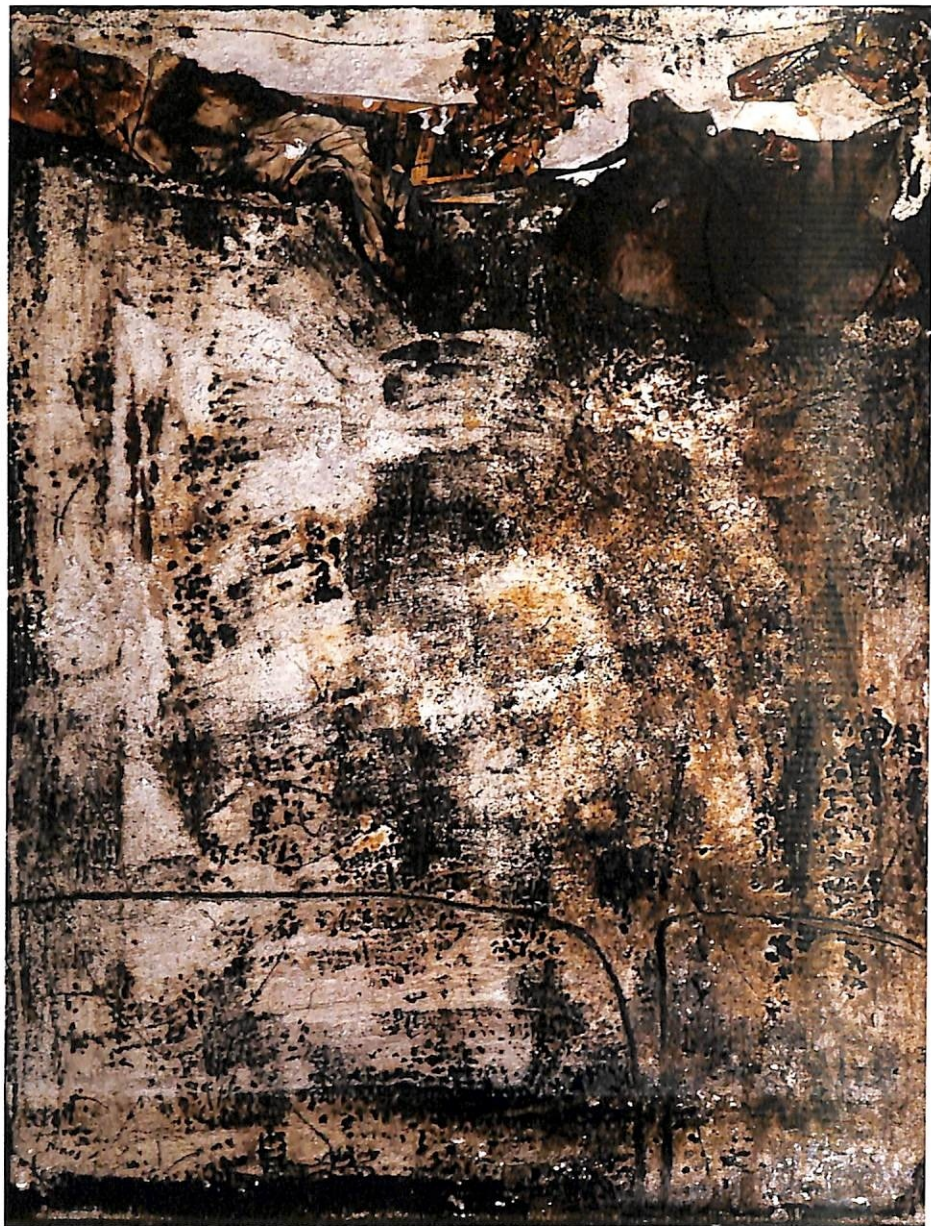
Τοίχος, 1960
Αρ. Εισ. 117/01

Wall, 1960
Inv. No 117/01

Τοίχος, 1960
Αρ. Εισ. 116/01

Wall, 1960
Inv. No 116/01

Τοίχος, 1960
Αρ. Ετο. 112/01

Wall, 1960
Inv. No 112/01

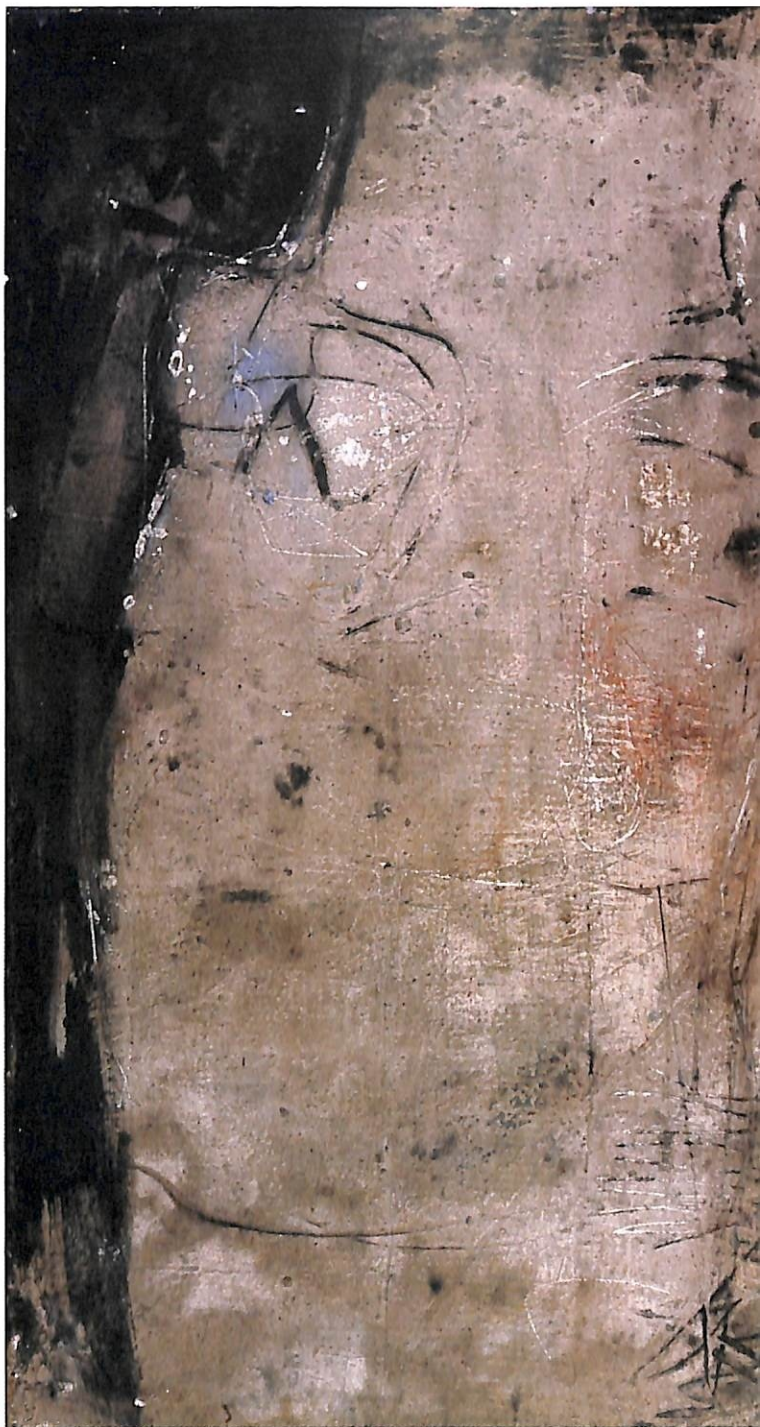

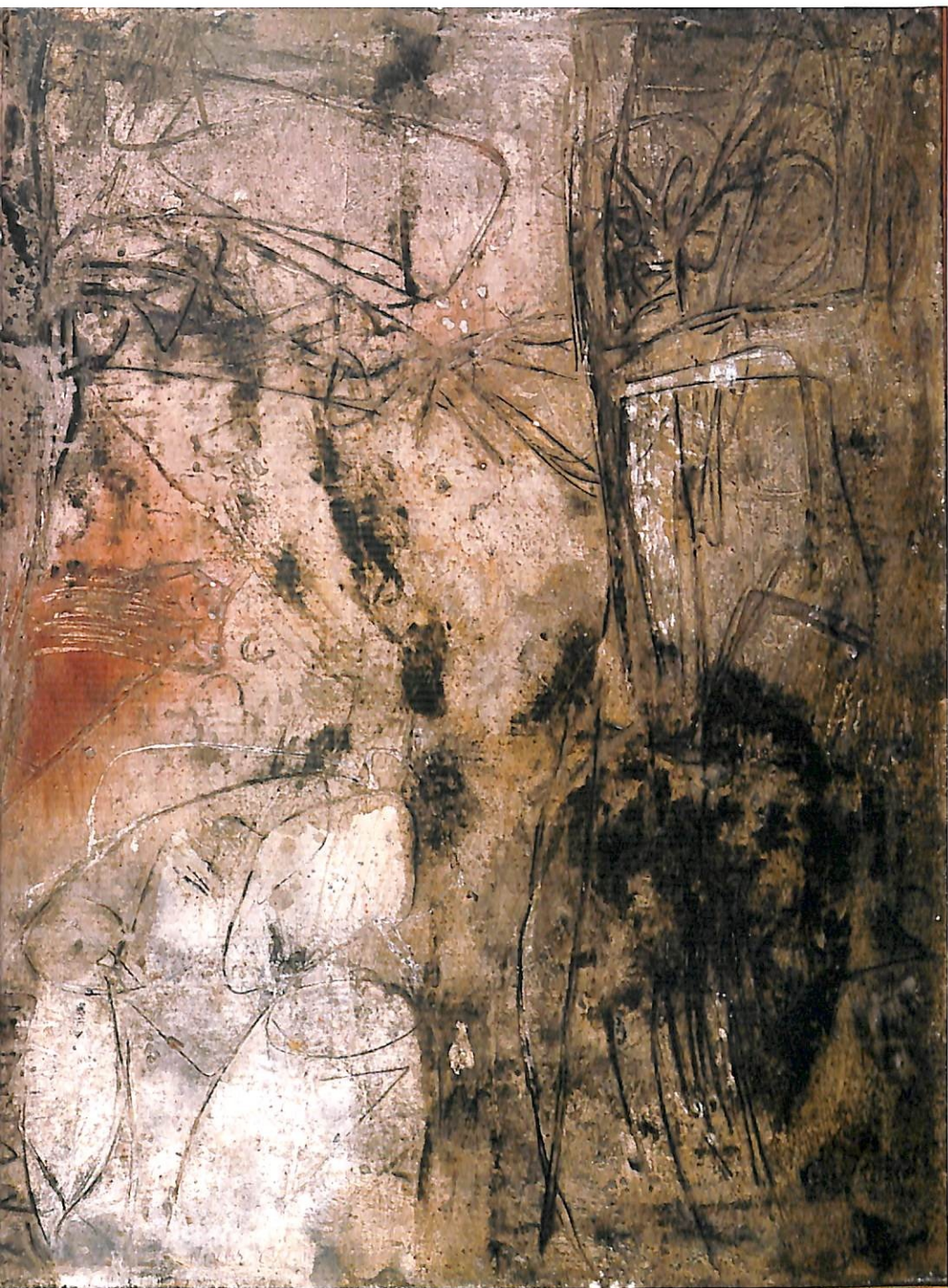
Τοίχος, 1960
Αρ. Εισ. 113/01

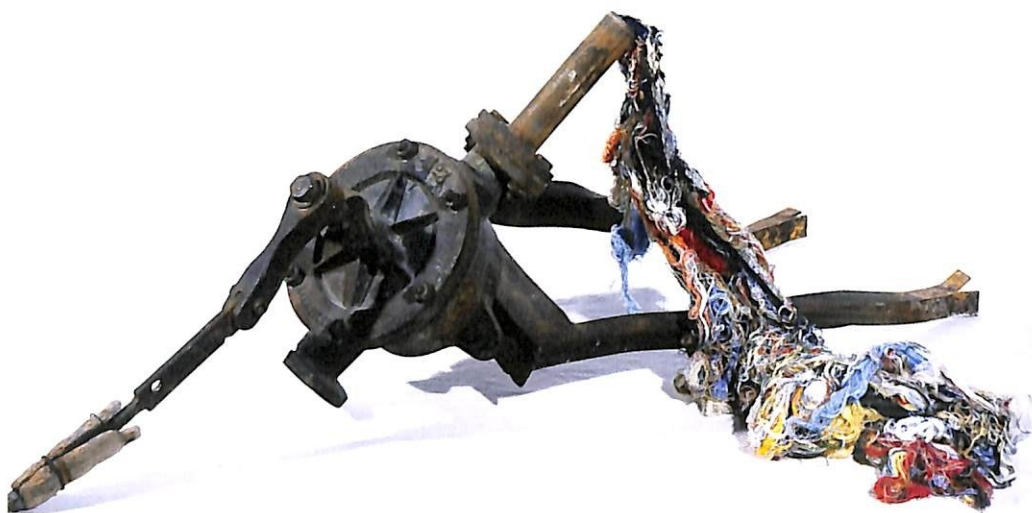
Wall, 1960
Inv. No 113/01

Τοίχος, 1961
Αρ. Εισ. 115/01

Wall, 1961
Inv. No 115/01

Χειρονομία, 1961
Αρ. Εισ. 124/01

Gesture, 1961
Inv. No 124/01

Πεπιεσμένο βαμβάκι, 1961
Αρ. Εισ. 129/01

Compressed Cotton, 1961
Inv. No 129/01

Χειρονομία - Αντικείμενο, 1961
Αρ. Ετο. 127/01

Gesture - Object, 1961
Inv. No 127/01

Χειρονομία, 1963
Αρ. Ετο. 137/01

Gesture, 1963
Inv. No 137/01

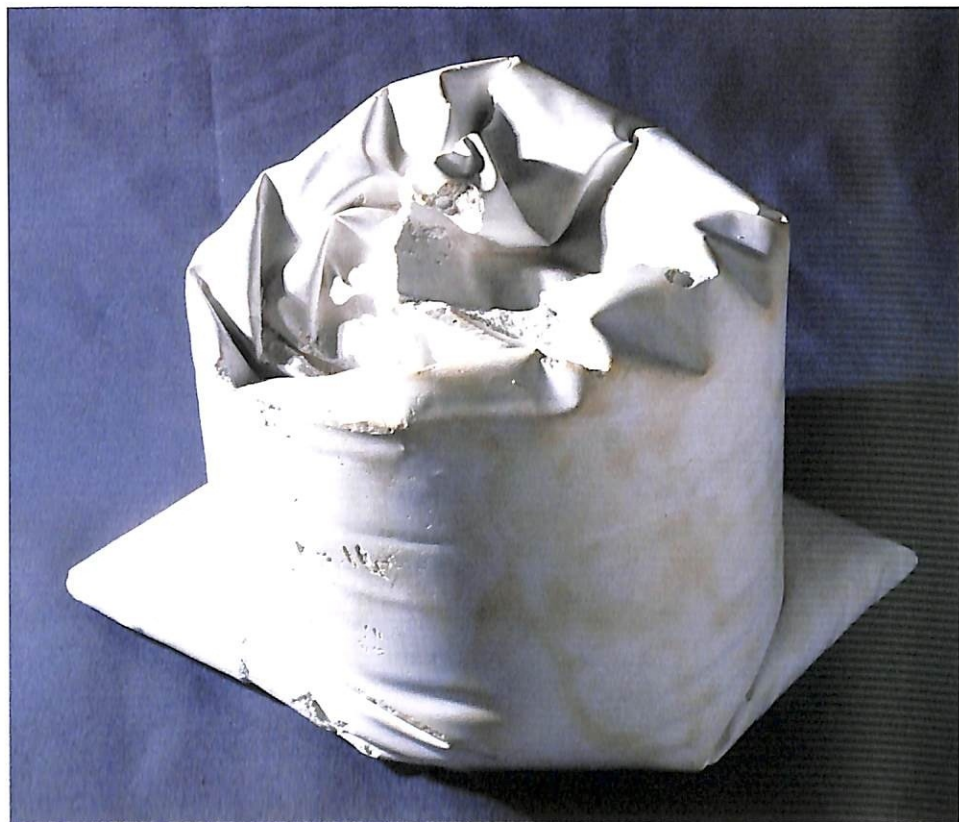
Χειρονομία, 1961
Αρ. Εισ. 126/01

Gesture, 1961
Inv. No 126/01

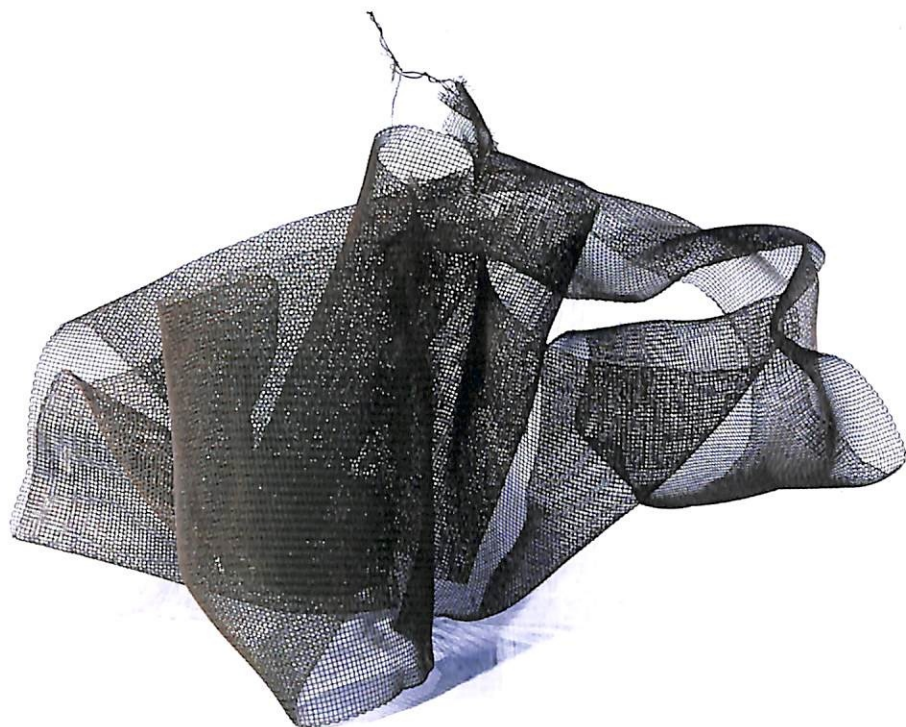
Λευκή χειρονομία, 1964
Αρ. Εισ. 142/01

White Gesture, 1964
Inv. No 142/01

Σακί, 1961
Αρ. Εισ. 135/01

Bag, 1961
Inv. No 135/01

Πλέγμα, 1961
Αρ. Εισ. 130/01

Grid Wire, 1961
Inv. No 130/01

Ο ζωγράφος Guilet, 1965
Αρ. Εισ. 230/02

Painter Guilet, 1965
Inv. No 230/02

Φιγούρα, 1965
Αρ. Εισ. 232/02

Figure, 1965
Inv. No 232/02

Restany, 1965
Αρ. Εισ. 233/02

Restany, 1965
Inv. No 233/02

Δανιήλ και Χρύσα, 1965
Γκαλερί ΑΔ

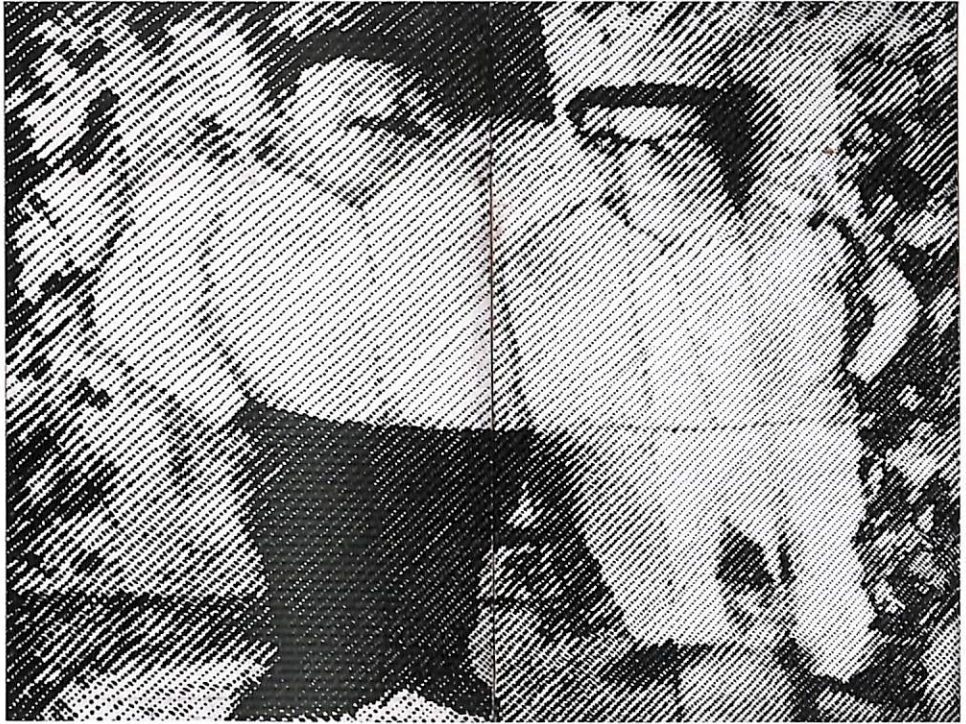
Danil and Chryssa, 1965
AD Gallery

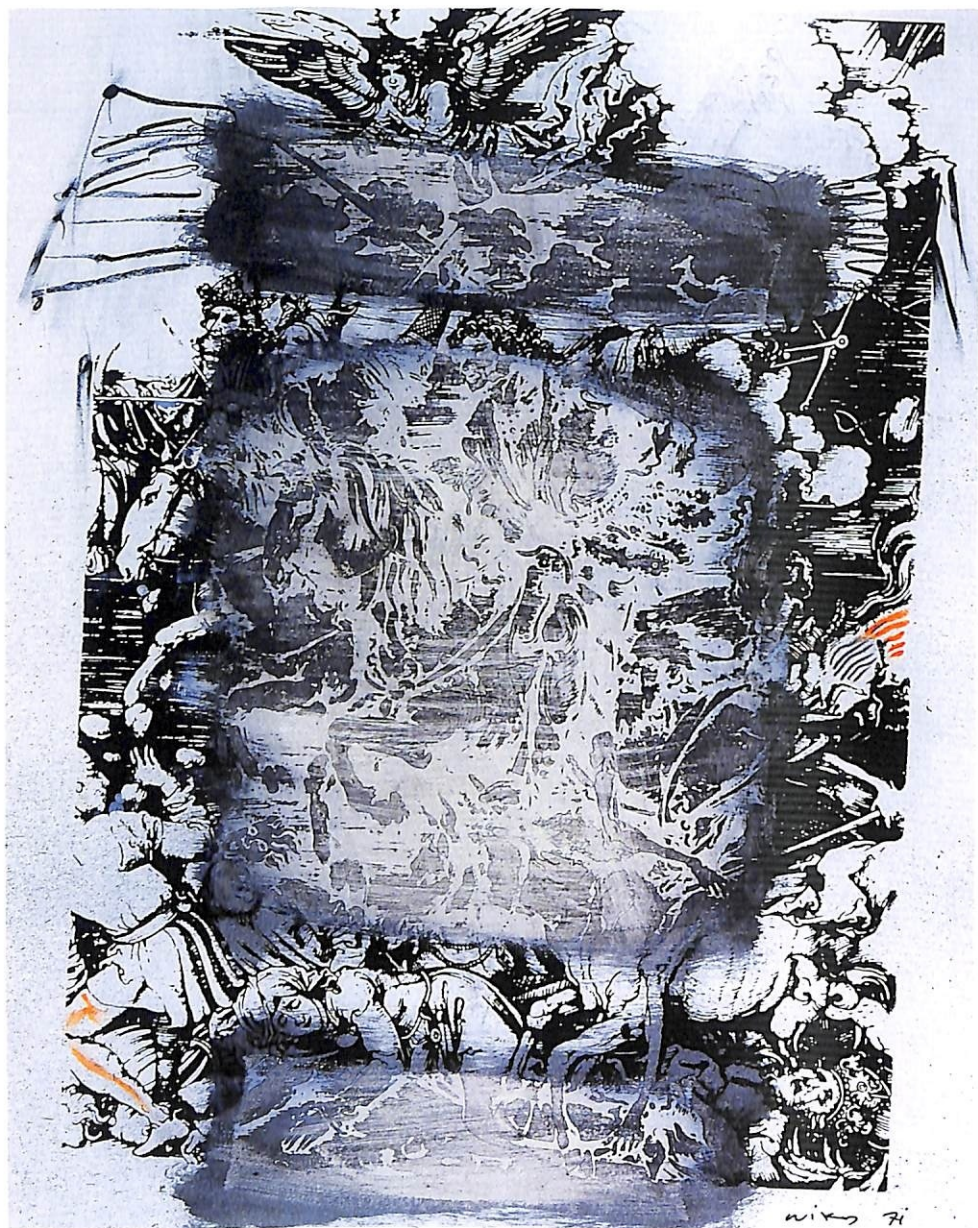
O.J.M. Sanejouand, 1966
Αρ. Εισ. 174/02

J.M. Sanejouand, 1966
Inv. No 174/02

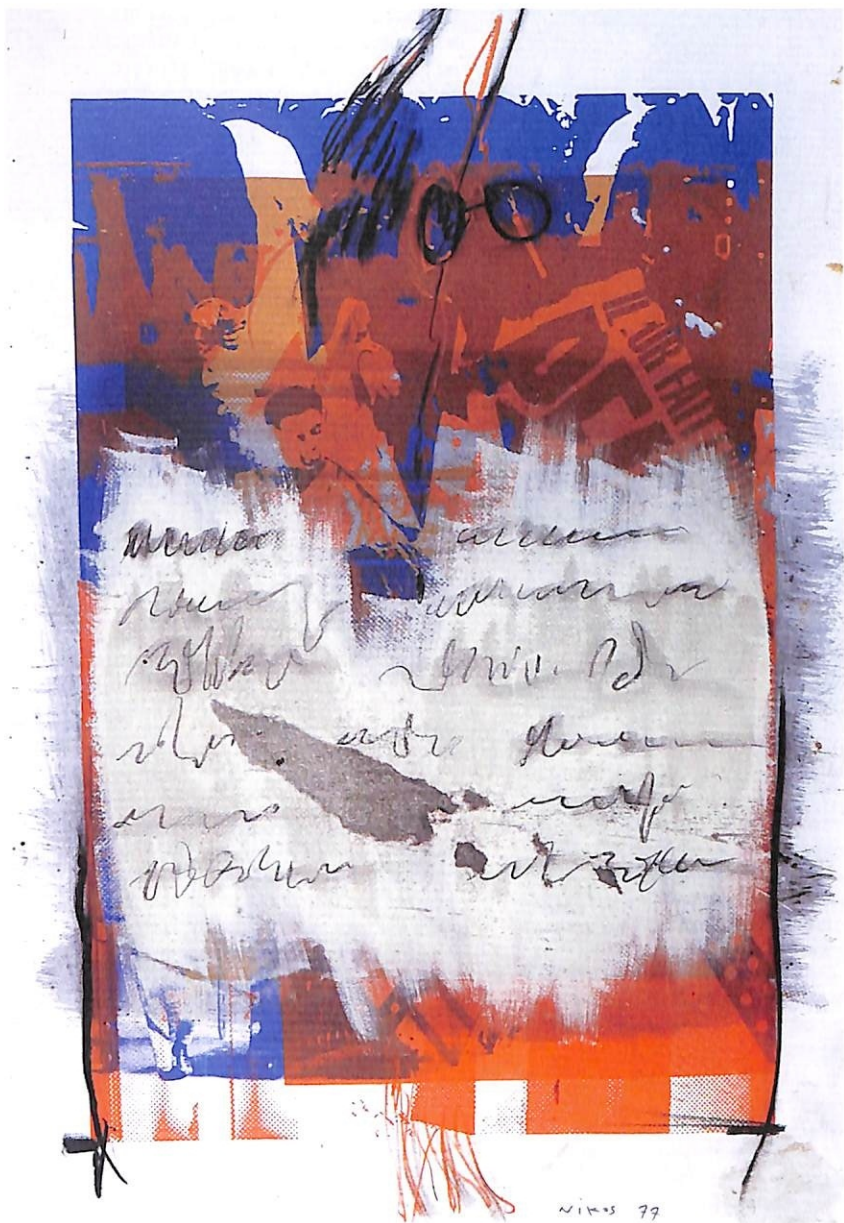
O P. Restany kai o Nikos, 1966,
Ap. Eto. 173/02

P. Restany and Nikos, 1966
Inv. No 173/02

Μεταδομή, 1971
Γκαλερί Ζήνα
Αθανασιάδου

Metastructure, 1971
Zina Athanassiadou
Gallery

ΝΙΚΟΣ 79

Μεταδομή, 1977
Ιδιωτική συλλογή

Metastructure, 1977
Private collection

Χρ. Ρωμανού, 1996
Ιδιωτική συλλογή

Ch. Romanou, 1996
Private collection

Αυτοπροσωπογραφία, 1996
Συλλογή Πέγκυς Βαγενά και
Δημητρίου Ιωαννίδη

Self-portrait, 1996
Peggy Vagen and Dimitrios
Ioannidis Collection

ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΟ

1930 Γεννήθηκε στη Θεσσαλονίκη. Περνάει τα παιδικά του χρόνια στα Γρεβενά, στη Νιγρίτα, στη Θεσσαλονίκη και την Κομοτηνή.

1948-1955 Εγκαθίσταται στην Αθήνα. Φοιτά στην Ανώτατη Σχολή Καλών Τεχνών στην Αθήνα στο εργαστήριο του Γιάννη Μόραλη και εργάζεται στο εργαστήριο του Γιάννη Σπυρόπουλου και του Νίκου Νικολάου. Τα έργα του ακολουθούν την ακαδημαϊκή κατεύθυνση της διδασκαλίας της Ανώτατης Σχολής Καλών Τεχνών.

1952 Συμμετέχει στην Πανελλήνιο Έκθεση στο Ζάππειο.

1955 Κερδίζει την υποτροφία του Ιταλικού Ινστιτούτου Αθηνών και πηγαίνει στη Ρώμη για να σπουδάσει στη Σχολή Συντήρησης Έργων Τέχνης της Ρώμης με καθηγητές τους Cesare Brandi και Giovanni Urbani. Γνωρίζει και επηρεάζεται από την art informel (άμορφη τέχνη).

1957 Πραγματοποιεί ατομική έκθεση στην Γκαλερί dell'Obelisco στη Ρώμη, όπου παρουσιάζει τη σειρά έργων *Λουλούδια και πουλιά*. Στο συνοδευτικό κείμενο της έκθεσης ο Giulio Carlo Argan θα κάνει λόγο για τον *βαρβαρικό βιζαντινισμό* του έργου του διερωτώμενος «έως ποιο σημείο ένας ερεθισμένος και βαρβαρικός θυμός μπορεί

να υποταχθεί και να πειθαρχήσει στην κομπόζα της ζωγραφικής χειρονομίας».

Στη Ρώμη δημιουργεί με τους Γιάννη Γαΐτη, Βλάση Κανιάρη, Γιάννη Κοντό και Κώστα Τσόκλη την Ομάδα Σίγμα.

1959 Κερδίζει το Α΄ Βραβείο Amedeo Modigliani στο Λιβόρνο.

1960 Εγκαθίσταται στο Παρίσι, όπου συνδέεται με τον Πιερ Ρεστανύ και τους Νέους Ρεαλιστές.

1961 Εκπροσωπεί την Ελλάδα στην Μπιενάλε του Σάο Πάολο, όπου λαμβάνει τιμητικό έπαινο. Κερδίζει το ευρωπαϊκό βραβείο Premio Lissone. Ξεκινάει την ενότητα των *Χειρονομιών*, τις οποίες παρουσιάζει στην έκθεση *Νέες περιπέτειες του απεικονμένου* στην γκαλερί J στο Παρίσι σε επιμέλεια του Πιερ Ρεστανύ.

1962 Συμμετέχει στην έκθεση *Έλληνες ζωγράφοι και γλύπτες* στο Μουσείο Μοντέρνας Τέχνης της Πόλης του Παρισιού, όπου παρουσιάζει για πρώτη φορά τους *Τόχους*.

1963 Πραγματοποιεί τον πρώτο φωτομηχανικό πίνακα, επιδιώκοντας να επέμβει με φωτομηχανικά μέσα στη δομή της εικόνας.

1964 Συμμετέχει με τη *Μεγάλη λευκή χειρονομία* στην έκθεση *Προτάσεις για μια νέα ελληνική γλυπτική* που επιμελείται ο Πιερ Ρεστανύ και πραγματοποιείται στο φουαγιέ του θεάτρου La Fenice κατά τη διάρκεια της Μπιενάλε της Βενετίας. Στην έκθεση λαμβάνουν μέρος επίσης ο Δανιήλ και ο Βλάσης Κανιάρης.

1965 Παρουσιάζει τις *Φαντασμαγορίες της ταυτότητας* στην έκθεση *Homage à Nicéphore Niépce* στην γκαλερί J μαζί με έργα των Serge Béguier, Gianni Bertini, Pol Bury, Alain Jacquet, Mimmo Rotella. Η έκθεση αυτή καθιερώνει τον όρο *mez art*, που διακηρύσσει την κυριαρχία των μηχανικών μέσων αναπαραγωγής της εικόνας στην καλλιτεχνική πρακτική. Συμμετέχει στην Μπιενάλε Νέων στο Παρίσι με τον *Πίνακα που αλλάζει*, ένα συνδυασμό εγκατάστασης και δρωμένων που απαιτούσε τη συμμετοχή των θεατών.

1966 Ξεκινά τις *Αναμορφώσεις*, επεκτείνοντας τους πειραματισμούς του με φωτομηχανικά μέσα.

1968 Παίρνει μέρος στην έκθεση *Avantgarde Griechenland* σε επιμέλεια Χρήστου Ιωακείμδη στο Βερολίνο και στη συνέχεια στη Φρανκφούρτη και τη Στουτγάρδη. Αρχίζει τις *Αναμορφώσεις σε τρεις διαστάσεις*. Κατά τη διάρκεια της δικτατορίας μαζί με άλλους Έλληνες του Παρισιού τυπώνει αφίσες με αντιδικτατορικό περιεχόμενο.

1971 Ξεκινά τις *Μεταδομές*, στις οποίες οικειοποιείται έργα του παρελθόντος επεμβαίνοντας χειρονομαικά.

1976 Πραγματοποιείται ατομική του έκθεση στην Ελλάδα στην γκαλερί Ζουμπουλάκη.

1981 Επιστρέφει στην Ελλάδα. Εκθέτει στην γκαλερί Δεσμός.

1982 Εκλέγεται καθηγητής στην ΑΣΚΤ.

1987 Πραγματοποιείται έκθεσή του στην Πινακοθήκη Περίδη.

1988 Μαζί με τον Βλάση Κανιάρη εκπροσωπεί την Ελλάδα στην Μπιενάλε της Βενετίας.

1991-1995 Διατελεί πρόιτανης της ΑΣΚΤ επιτυχάνοντας την ανανέωση και την αναδιάρθρωσή της.

1996 Ξεκινάει την ενότητα των *Τοιμέντων*.

1997 Πραγματοποιείται αναδρομική έκθεσή του στο Μακεδονικό Μουσείο Σύγχρονης Τέχνης.

2004 Πέθανε στην Αθήνα.

CHRONOLOGY

1930 Born in Thessaloniki. Spends his childhood in Northern Greece (Grevena, Nigrita, Thessaloniki and Komotini).

1948-1955 Moves to Athens. Studies at the Athens School of Fine Arts under Yannis Moralis and works in the studio run by Yannis Spyropoulos and Nikos Nikolaou. His works reflect the academicism of the teaching at the School.

1952 Takes part in the Panhellenic Exhibition in Athens.

1955 Travels to Rome on a scholarship from the Italian Institute of Athens to study art restoration at the city's Instituto del Restauro under Cesare Brandi and Giovanni Urbani. In Rome, he becomes acquainted, and experiments, with *art informel*.

1957 Stages a one-man show at the Galleria dell'Obelisco in Rome, in which he shows his *Flowers and Birds* series. In the text accompanying the exhibition, Giulio Carlo Argan discusses the barbaric Byzantinism of his work and wonders «to what extent an agitated barbaric furor can be bent to the elegance of the pictorial gesture».

In Rome, he created the Sigma Group with Yannis Gaitis, Vlassis Caniaris, Yannis Kontos and Costas Tsoclis.

1959 Wins the Amedeo Modigliani prize in Livorno.

1960 Moves to Paris, where he associated with Pierre Restany and the New Realists.

1961 Represents Greece at the São Paulo biennale and receives a commendation. Wins the Premio Lissone European prize. Begins work on the *Gestures* series which he shows at the *Nouvelles Aventures de l'Objet* exhibition

at the Galerie J in Paris curated by Pierre Restany.

1962 Takes part in the *Peintres et Sculpteurs Grecs* exhibition at the Musée d'Art Moderne de la Ville de Paris where he shows his *Walls* series for the first time.

1963 Creates his first photo-mechanical work, seeking to intervene in the structure of the picture using photo-mechanical means.

1964 Shows his *Great White Gesture* at the *Propositions pour une nouvelle sculpture grecque* exhibition curated by Pierre Restany and staged in the foyer of the La Fenice theatre. Danil and Vlassis Caniaris also take part.

1965 Shows his *Phantasmagorias of Identity* at the *Hommage à Nicéphore Niépce* exhibition at the Galerie J alongside works by Serge Béguiet, Gianni Bertini, Pol Bury, Alain Jacquet and Mimmo Rotella. The show introduces the term *mec art* for works which declares the supremacy of mechanical means of pictorial reproduction over artistic practice. Takes part in the Biennale des Jeunes de Paris with the *Changing Picture*, a work which combines elements of the installation and the happening and requires viewer participation.

1966 Starts work on his *Anamorphoses*, taking his experiments with photo-mechanical means still further.

1968 Takes part in the *Avantgarde Griechenland* exhibition curated by Christos Joachimides in Berlin. The show then moves to Frankfurt and to Stuttgart. Begins his *Anamorphoses in Three Dimensions*. During the Greek dictatorship he and other Greek artists resident in Paris print posters condemning the Colonels.

1971 Begins his *Metastructures*, a series in which he intervenes gesturally on works appropriated from the past.

1976 Stages a solo exhibition in Greece at the Zoumboulakis gallery.

1981 Returns to Greece. Exhibits at the Desmos gallery.

1982 Elected to a professorship at the Athens School of Fine Arts.

1987 Stages an exhibition at the Pieridis Gallery.

1988 Represents Greece along with Vlassis Caniaris at the Venice Biennale.

1991-1995 Appointed chancellor of the Athens School of Fine Arts; renews and reorganizes the institution.

1996 Begins his *Cement* series.

1997 Retrospective at the Macedonian Museum of Contemporary Art.

2004 Died in Athens.

ΕΚΘΕΣΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ατομικές εκθέσεις (επιλογή)

1955 Γκαλερί ΑΔΕΛ, Αθήνα 1957 Γκαλερί Dell'Obelisco, Ρώμη 1958 Γκαλερί Montenapoleone, Μιλάνο 1959 Γκαλερί Dell'Obelisco, Ρώμη / Γκαλερί Talasia, S. Luis Obispo, Καλιφόρνια 1961 Γκαλερί Numero, Φλωρεντία 1962 Γκαλερί Numero, Φλωρεντία / Γκαλερί Il cancello, Μπολόνια / Γκαλερί Lacloche, Παρίσι 1963 Γκαλερί Numero, Φλωρεντία / Museum of Modern Art, Μαϊάμι 1964 Γκαλερί Dell'Obelisco, Ρώμη 1965 Γκαλερί Lacloche, Παρίσι / Γκαλερί B. Katz, Βερολίνο / Γκαλερί Dell'Obelisco, Ρώμη 1967 Γκαλερί N. Smith, Βρυξέλλες 1976 Γκαλερί Ζουμπουλάκη, Αθήνα 1977 Γκαλερί Ζουμπουλάκη, Αθήνα 1981 Γκαλερί Δεσμός, Αθήνα 1987 Πινακοθήκη Πιερρίδη, Αθήνα 1989 Δημοτική Πινακοθήκη Θεσσαλονίκης, Θεσσαλονίκη / 4ο Διεθνές Φεστιβάλ Πάτρας, Πάτρα 1996 Γκαλερί ΑΔ, Αθήνα 1997 Μακεδονικό Μουσείο Σύγχρονης Τέχνης, Θεσσαλονίκη 1998 Κέντρο Σύγχρονης Εικαστικής Δημιουργίας Ρεθύμνης, Ρέθυμνο

Ομαδικές εκθέσεις (επιλογή)

1952 Πανελλήνια Έκθεση, Ζάππειο Μέγαρο, Αθήνα 1957 Howard Wise Gallery, Κλήβελαντ 1958 Μπιενάλε Βενετίας / Γκαλερί Dell'Obelisco, Ρώμη / Γκαλερί Juster, Νέα Υόρκη / Carnegie International, Πίτσμπεργκ 1959 Γκαλερί Numero, Ρώμη / Gaitis - Nikos, Γκαλερί Numero, Φλωρεντία / Gruppo Sigma, S. Carlo, Νάπολη 1960 Γκαλερί Numero, Φλωρεντία / Gruppo Sigma, Γκαλερί Il cancello, Μπολόνια 1961 Μπιενάλε του Σάο Πάολο, Σάο Πάολο / Nouvelles Aventures de l'Objet, Γκαλερί J, Παρίσι / Nouvelle Ecole Européenne, Hesenhuis, Αμβέρσα 1962 Peintres et Sculpteurs

Grecs, Μουσείο Μοντέρνας Τέχνης της Πόλης του Παρισιού, Παρίσι / Kaniaris - Nikos, Γκαλερί Cadario, Μιλάνο / International Painting, Walker Art Center, Μινεάπολις 1963 Γκαλερί Lacloche, Παρίσι / Œil de Bœuf, Μπιενάλε του Σάο Πάολο, Σάο Πάολο / Μπιενάλε Παρισιού, Μουσείο Μοντέρνας Τέχνης της Πόλης του Παρισιού, Παρίσι 1964 Προτάσεις για μια Νέα Ελληνική Γλυπτική, Θέατρο La Fenice, Βενετία / Intégration des Arts, Καστελαρά 1965 Studio Meublé Place Vendôme, Γκαλερί Lacloche, Παρίσι / Μπιενάλε των Νέων, Μουσείο Μοντέρνας Τέχνης της Πόλης του Παρισιού, Παρίσι / Figuration Narrative, Galerie Creuze, Παρίσι / Αφιέρωμα στον Nicéphore Niépce, Γκαλερί J, Παρίσι 1966 La Peinture Mécanique, Γκαλερί J, Παρίσι / Mec Art, Γκαλερί Blu, Μιλάνο / New Forms, Ινστιτούτο Leeds, Λονδίνο 1967 Grands et Jeunes d'Aujourd'hui, Μουσείο Μοντέρνας Τέχνης της Πόλης του Παρισιού, Παρίσι / L'Objet-Edité, Γκαλερί Lacloche, Παρίσι / La Nature Moderne, Palais de Glaces, Παρίσι 1968 Mec Art, Γκαλερί Apollinaire, Μιλάνο / Mec Art, Modern Art Agency, Νάπολη / Avantgarde Griechenland, Fördererkreis Kulturzentrum, Βερολίνο 1969 Avantgarde Griechenland, Στουτγάρδη, Φρανκφούρτη 1970 Art Concepts from Europe, Γκαλερί Bonino, Νέα Υόρκη / Pitturificio Italiano, Γκαλερί Apollinaire, Μιλάνο / Μουσείο Μοντέρνας Τέχνης, Γιοκοχάμα 1971 Prix Europe, Οστάνδη 1972 Propositions Luminaires, Atelier A, Παρίσι / Γκαλερί Konz, Βενετία / Œil de Bœuf, Γκαλερί C. Franko, Παρίσι / Biennale des Estampes, Musée Galliera, Παρίσι 1973 Portraits, Γκαλερί Lacloche, Παρίσι / L'Estampe Contemporaine, Bibliothèque Nationale, Παρίσι 1974 Mec Art Graphique, Maison de la Culture, Σεντ Ετιέν / 1975 Για την Κύπρο, Palais Galliera, Παρίσι 1978 15 Χρόνια της Mec Art, Closerie de Lilas, Παρίσι 1982 Art Grec Contemporain - Europalia '82 Grèce, Palais des Beaux-Arts, Βρυξέλλες 1985 Η φυσιογνωμία της μεταπολεμικής τέχνης στην Ελλάδα: Μετά την αφαίρεση, Γκαλερί Νέες Μορφές, Αθήνα 1988 Ολυμπιάδα Τεχνών, Σεούλ / Μπιενάλε Βενετίας, Βενετία 1992 Μεταμορφώσεις του μοντέρνου: Η ελληνική

εμπειρία, Εθνική Πινακοθήκη, Αθήνα 1995
Νέα αποκτήματα, Μουσείο Val de Marne,
Παρίσι 1996 *N. Κεσσανλής - Χρ. Ρωμανού*,
Budapest Gallery, Βουδαπέστη 2000 *Συλλογή*
Μπέλιτσιου: Οι πρωτοπόροι, Κέντρο Σύγχρονης
Τέχνης Καλαμπάκας, Καλαμπάκα 2004 7+7
- *Από τις Συλλογές του ΕΜΣΤ*, Εθνικό Μουσείο
Σύγχρονης Τέχνης, Αθήνα

Βιβλιογραφία (επιλογή) / Bibliography (selection)

Pierre Restany, *Nikos: entre l'esthétique et la morale*, Ολκός, Αθήνα 1976.

Νίκος, εισ. Βάσσα Καρκαγιάννη-Καραμπελιά,
Ιόλας-Γκαλερί Ζουμπουλάκη, Αθήνα 1976.

Νίκος Κεσσανλής, κείμενα Raoul-Jean Moulin
και Σάνια Παππά, Πινακοθήκη Δ. Περίδη,
Αθήνα 1987.

Nikos Kessanlis: Grecia-Biennale di Venezia 1988,
εισ. Εμμανουήλ Μαυρομμάτης, Υπουργείο
Πολιτισμού, Αθήνα 1988.

Χάρης Καμπουρίδης, *Νίκος... Ο πλατωνισμός*
ενός βαρβάρου, Δήμος Θεσσαλονίκης,
Θεσσαλονίκη 1988.

Pierre Restany, *Nikos*, Καστανιώτης, Αθήνα
1988.

Εμμανουήλ Μαυρομμάτης, *Νίκος. Απο-*
υλοποίηση και διαδικασία ως δομή της εικόνας στο
έργο του. Dematerialisation and Process of Structure
of his Image in his Work, Ίδρυμα Κωστοπούλου,
Αθήνα 1988.

Νίκος Κεσσανλής: *Τοίχοι: 1958-1961*, εισ.
Χάρης Σαββόπουλος, Δημοτική Πινακοθήκη
Θεσσαλονίκης, Θεσσαλονίκη 1989.

Μεταμορφώσεις του μοντέρνου: η ελληνική εμπειρία,
εισ. Άννα Καφέτση, Εθνική Πινακοθήκη,
Αθήνα 1992.

Nikos Kessanlis: Χειρονομίες 1960-62. Gestures
1960-62, εισ. Pierre Restany, Έμιλυ Τσίγκου,
Γκαλερί ΑΔ, Αθήνα 1996.

Chryssa Romanos Nikos Kessanlis, Ίδρυμα
Ελληνικού Πολιτισμού, Αθήνα 1996.

Νίκος Κεσσανλής, επιμ. Γιώργος Τζιριτζιλάκης,
Μακεδονικό Μουσείο Σύγχρονης Τέχνης,
Θεσσαλονίκη 1997.

Νίκος Κεσσανλής: *Πρόσωπα-εκδοχές της ανθρώπινης*
μορφής 1953-1997, Κέντρο Σύγχρονης
Εικαστικής Δημιουργίας Ρεθύμνης, Ρέθυμνο
1998.

Νίκος Κεσσανλής. *Nikos Kessanlis*, εισ. Ντένης
Ζαχαρόπουλος, Γκαλερί Ζήνα Αθανασιάδου,
Θεσσαλονίκη 2003.

Συλλογή Μπέλιτσιου: Οι πρωτοπόροι: μια άποψη της
τέχνης στην Ελλάδα στο δεύτερο μισό του 20ού αιώνα,
Ντένης Ζαχαρόπουλος, Futura, Αθήνα 2000.

Τα χρόνια της αμφισβήτησης. Η τέχνη του '70 στην
Ελλάδα, επιμ. Μπία Παπαδοπούλου, Εθνικό
Μουσείο Σύγχρονης Τέχνης, Αθήνα 2005.

EXHIBITION LIST

Personal exhibitions (selection)

1955 Adel Gallery, Athens 1957 Galleria dell'Obelisco, Rome 1958 Galleria Montenapoleone, Milan 1959 Galleria dell'Obelisco, Rome / Talasia Gallery, S. Luis Obispo, California 1961 Galleria Numero, Florence 1962 Galleria Numero, Florence / Galleria Il cancello, Bologna / Galerie Lacloche, Paris 1963 Galleria Numero, Florence / Museum of Modern Art, Miami 1964 Galleria dell'Obelisco, Rome 1965 Galerie Lacloche, Paris / B. Katz Gallery, Berlin / Galleria dell'Obelisco, Rome 1967 Galerie N. Smith, Brussels 1976 Zoumboulakis Gallery, Athens 1977 Zoumboulakis Gallery, Athens 1981 Desmos Gallery, Athens 1987 Pierdis Gallery, Athens 1989 Municipal Gallery of Thessaloniki, Thessaloniki / 4th International Festival of Patras, Patras 1996 AD Gallery, Athens 1997 Macedonian Museum of Contemporary Art, Thessaloniki 1998 Rethymno Centre for Contemporary Art, Rethymno, Crete

Group exhibitions (selection)

1952 *Panhellenic Exhibition*, Zappeio Megaro, Athens 1957 Howard Wise Gallery, Cleveland 1958 Venice Biennale, Venice / Galleria dell'Obelisco, Rome / Juster Gallery, New York / Carnegie International, Pittsburgh 1959 Galleria Numero, Rome / *Gaitis - Nikos*, Galleria Numero, Florence / *Gruppo Sigma*, S. Carlo Gallery, Naples 1960 Galleria Numero, Florence / *Gruppo Sigma*, Galleria Il cancello, Bologna 1961 São Paulo Biennale, São Paulo / *Nouvelles Aventures de l'Objet*, Galerie J, Paris / *Nouvelle Ecole Européenne*, Hesenhuis, Antwerp 1962 *Peintres et Sculpteurs Grecs*, Musée d'Art Moderne de la Ville de Paris, Paris / *Kanaris*

- *Nikos*, Galleria Cadario, Milan / *International Painting*, Walker Art Center, Minneapolis 1963 Galerie Lacloche, Paris / *Œil de Bœuf*, São Paulo Biennale, São Paulo / *Biennale de Paris*, Musée d'Art Moderne de la Ville de Paris, Paris 1964 *Propositions pour une nouvelle sculpture grecque*, Teatro La Fenice, Venice / *Intégration des Arts*, Castellaras 1965 *Studio Meublé Place Vendôme*, Galerie Lacloche, Paris / *Biennale des Jeunes*, Musée d'Art Moderne de la Ville de Paris, Paris / *Figuration Narrative*, Galerie Creuze, Paris / *Hommage à Nicéphore Niépce*, Galerie J, Paris 1966 *La Peinture Mécanique*, Galerie J, Paris / *Mec Art*, Galleria Blu, Milan / *New Forms*, Leeds Institut, London 1967 *Grands et Jeunes d'aujourd'hui*, Musée d'Art Moderne de la Ville de Paris, Paris / *L'Objet - Edité*, Galerie Lacloche, Paris / *La Nature Moderne*, Palais de Glaces, Paris 1968 *Mec Art*, Galleria Apollinaire, Milan / *Mec Art*, Modern Art Agency, Naples / *Avantgarde Griechenland*, Fördererkreis Kulturzentrum, Berlin 1969 *Avantgarde Griechenland*, Stuttgart, Frankfurt 1970 *Art Concepts from Europe*, Gallery Bonino, New York / *Pitturificio Italiano*, Galleria Apollinaire, Milan / Yokohama Museum of Modern Art, Yokohama 1971 *Prix Europe*, Ostende 1972 *Propositions Luminaires*, Atelier A, Paris / Gallery Konz, Venice / *Œil de Bœuf*, C. Franko Galerie, Paris / *Biennale des Estampes*, Musée Galliera, Paris 1973 *Portraits*, Galerie Lacloche, Paris / *L'Estampe Contemporaine*, Bibliothèque Nationale, Paris 1974 *Mec Art Graphique*, Maison de la Culture, Saint Etienne / 1975 *Pour Chypre*, Palais Galliera, Paris / 1978 *15 Years of Mec Art*, Closerie de Lilas, Paris 1982 *Art Grec Contemporain - Europalia '82 Grèce*, Palais des Beaux-Arts, Brussels 1985 *The Character of Postwar Art in Greece, After Abstraction*, Nees Morfes Gallery, Athens 1988 *Arts Olympiad*, Seoul, Korea / Venice Biennale, Venice 1992 *Metamorphoses of the Modern: the Greek experience*, National Gallery, Athens 1995 *New Acquisitions*, Val de Marne Museum, Paris 1996 *N. Kessanlis - Ch. Romanou*, Budapest Gallery, Budapest 2000 *Beltsios Collection: The Pioneers*, Kalabaka Centre of Contemporary Art, Kalabaka 2004 7 + 7 - *From the Collections of EMST*, National Museum of Contemporary Art, Athens

**ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ
ΕΚΤΙΘΕΜΕΝΩΝ
ΕΡΓΩΝ**

Τοίχος, 1960

Μικτά υλικά σε μουσαμά
131 X 98 εκ.

Αγορά 2001
Εθνικό Μουσείο Σύγχρονης
Τέχνης, Αρ. Εισ. 112/01

Τοίχος, 1960

Μικτά υλικά σε μουσαμά
147 X 115,2 X 4,5 εκ.

Αγορά 2001
Εθνικό Μουσείο Σύγχρονης
Τέχνης, Αρ. Εισ. 113/01

Τοίχος, 1960

Μικτά υλικά σε μουσαμά
113 X 96 X 4 εκ.

Δωρεά του καλλιτέχνη, 2001
Εθνικό Μουσείο Σύγχρονης
Τέχνης, Αρ. Εισ. 117/01

Τοίχος, 1961

Μικτά υλικά σε μουσαμά
132 X 164 X 2,5 εκ.

Αγορά 2001
Εθνικό Μουσείο Σύγχρονης
Τέχνης, Αρ. Εισ. 115/01

Τοίχος, 1961

Μικτά υλικά σε μουσαμά
115,2 X 147 X 5 εκ.

Αγορά 2001
Εθνικό Μουσείο Σύγχρονης
Τέχνης, Αρ. Εισ. 116/01

Τοίχος, 1961

Μικτά υλικά σε μουσαμά
24 X 41,2 X 2,3 εκ.

Δωρεά του καλλιτέχνη, 2001
Εθνικό Μουσείο Σύγχρονης
Τέχνης, Αρ. Εισ. 118/01

Λευκή χειρονομία, 1961

Χαρτί αφής κολλημένο
πάνω σε χαρτόνι
52 X 67 εκ.

Δωρεά του καλλιτέχνη, 2001
Εθνικό Μουσείο Σύγχρονης
Τέχνης, Αρ. Εισ. 120/01

Χειρονομία, 1961

Σίδερο, χρωματιστές κλωστές, ξύλο
34 X 30 X 100 εκ.

Δωρεά του καλλιτέχνη, 2001
Εθνικό Μουσείο Σύγχρονης
Τέχνης, Αρ. Εισ. 124/01

Πεπεσμένο βαμβάκι, 1961

Ξύλινη πρέσα και βαμβακερό πανί
43,5 X 60,5 X 40 εκ.

Δωρεά του καλλιτέχνη, 2001
Εθνικό Μουσείο Σύγχρονης
Τέχνης, Αρ. Εισ. 129/01

Σακί, 1961

Γύψος
14 X 20 X 17 εκ.

Δωρεά του καλλιτέχνη, 2001
Εθνικό Μουσείο Σύγχρονης
Τέχνης, Αρ. Εισ. 134/01

Σακί, 1961

Γύψος
20 X 34 X 24 εκ.

Δωρεά του καλλιτέχνη, 2001
Εθνικό Μουσείο Σύγχρονης
Τέχνης, Αρ. Εισ. 135/01

Χειρονομία - Αντικείμενο, 1961

Σίδερο με πανί
64 X 20,5 X 19,5 εκ.

Δωρεά του καλλιτέχνη, 2001
Εθνικό Μουσείο Σύγχρονης
Τέχνης, Αρ. Εισ. 127/01

Γκρι χειρονομία, 1961

Συνθετική ρητίνη και μιλε χρώμα
3,5 X 16,5 X 18,5 εκ.

Δωρεά του καλλιτέχνη, 2001
Εθνικό Μουσείο Σύγχρονης
Τέχνης, Αρ. Εισ. 138/01

Πλέγμα, 1961

Μεταλλικό πλέγμα (σίδηρο)
115 X 100 X 60 εκ.

Δωρεά του καλλιτέχνη, 2001
Εθνικό Μουσείο Σύγχρονης
Τέχνης, Αρ. Εισ. 130/01

Χειρονομία, 1961

Μικτά υλικά
Διαστάσεις μεταβλητές
Δωρεά του καλλιτέχνη, 2001
Εθνικό Μουσείο Σύγχρονης
Τέχνης, Αρ. Εισ. 133/01

Χειρονομία, 1961

Γύψος σε ξύλο
38 X 29 X 6,5 εκ.

Δωρεά του καλλιτέχνη, 2001
Εθνικό Μουσείο Σύγχρονης
Τέχνης, Αρ. Εισ. 126/01

Χειρονομία, 1961

Μικτά υλικά
65 X 107 εκ.

Δωρεά του καλλιτέχνη, 2001
Εθνικό Μουσείο Σύγχρονης
Τέχνης, Αρ. Εισ. 121/01

Χειρονομία, 1963

Μικτά υλικά
10,5 X 42,5 X 24,5 εκ.

Δωρεά του καλλιτέχνη, 2001
Εθνικό Μουσείο Σύγχρονης
Τέχνης, Αρ. Εισ. 137/01

Λευκή χειρονομία, 1964

Κομμάτι ύφασμα στερεωμένο
πάνω σε χρωματισμένο
υφασμάτινο τελάρο

120 X 120 X 5 εκ.
Δωρεά του καλλιτέχνη, 2001
Εθνικό Μουσείο Σύγχρονης
Τέχνης, Αρ. Εισ. 142/01

Ο ζωγράφος Guilet, 1965

Φωτογραφία σε
ευαισθητοποιημένο πανί
160 X 50 εκ.

Δωρεά του καλλιτέχνη, 2002
Εθνικό Μουσείο Σύγχρονης
Τέχνης, Αρ. Εισ. 230/02

Φιγούρα, 1965

Φωτογραφία σε
ευαισθητοποιημένο πανί
100 X 90 εκ.

Δωρεά καλλιτέχνη, 2002
Εθνικό Μουσείο Σύγχρονης
Τέχνης, Αρ. Εισ. 232/02

Restany, 1965

Φωτογραφία σε
ευαισθητοποιημένο πανί
120 X 120 εκ.

Δωρεά καλλιτέχνη, 2002
Εθνικό Μουσείο Σύγχρονης
Τέχνης, Αρ. Εισ. 233/02

O M. Ragon, 1965

Φωτογραφία σε
ευαισθητοποιημένο πανί
επικολλημένο σε μουσαμά

116,2 X 70,2 εκ.
Δωρεά του καλλιτέχνη, 2002
Εθνικό Μουσείο Σύγχρονης
Τέχνης, Αρ. Εισ. 231/02

Δανηήλ και Χρύσα, 1965
Φωτογραφία σε
εναισθητοποιημένο πανί
95 X 200 εκ.
Γκαλερί ΑΔ

O J.M. Sanejouand, 1966
Φωτογραφική αναμόρφωση σε
εναισθητοποιημένο πανί
166 X 240 εκ.
Αγορά 2002
Εθνικό Μουσείο Σύγχρονης
Τέχνης, Αρ. Εισ. 174/02

O P. Restany και ο Νίκος, 1966
Μαρκαδόρος και ακρυλικό σε
μουσαμά
179,5 X 236 εκ.
Αγορά 2002
Εθνικό Μουσείο Σύγχρονης
Τέχνης, Αρ. Εισ. 173/02

Μεταδομή, 1971
Μικτή τεχνική σε επικολλημένο
χαρτί
67 X 52 εκ.
Γκαλερί Ζήνα Αθανασιάδου

Μεταδομή, 1971
Μικτή τεχνική σε επικολλημένο
χαρτί
50 X 64, 5 εκ.
Γκαλερί ΑΔ

Μεταδομή, 1971
Μικτή τεχνική σε επικολλημένο
χαρτί
50 X 64, 5 εκ.
Γκαλερί ΑΔ

Μεταδομή, 1977
Μικτή τεχνική σε επικολλημένο
χαρτί
64 X 50 εκ.
Ιδιωτική συλλογή

Χ. Ρωμανού, 1996
Φωτογραφία σε
εναισθητοποιημένο τοιμέντο
150 X 100 εκ.
Ιδιωτική συλλογή

Αντιπροσωπογραφία, 1996
Φωτογραφία σε
εναισθητοποιημένο τοιμέντο
180 X 120 εκ.
Συλλογή Πέγκυς Βαγενά και
Δημητρίου Ιωαννίδη

LIST OF EXHIBITED WORKS

Wall, 1960
Mixed materials on canvas
131 X 98 cm
Purchased in 2001
National Museum of
Contemporary Art,
Inv. No. 112/01

Wall, 1960
Mixed materials on canvas
147 X 115.2 X 4.5 cm
Purchased in 2001
National Museum of
Contemporary Art,
Inv. No. 113/01

Wall, 1960
Mixed materials on canvas
113 X 96 X 4 cm
Donated by the artist, 2001
National Museum of
Contemporary Art,
Inv. No. 117/01

Wall, 1961
Mixed materials on canvas
132 X 164 X 2.5 cm
Purchased in 2001
National Museum of
Contemporary Art,
Inv. No. 115/01

Wall, 1961
Mixed materials on canvas
115.2 X 147 X 5 cm
Purchased in 2001
National Museum of
Contemporary Art,
Inv. No. 116/01

Wall, 1961
Mixed materials on canvas
24 X 41.2 X 2.3 cm
Donated by the artist, 2001
National Museum of
Contemporary Art,
Inv. No. 118/01

White Gesture, 1961
Textured paper stuck on
cardboard
52 X 67 cm
Donated by the artist, 2001
National Museum of
Contemporary Art,
Inv. No. 120/01

Gesture, 1961
Iron, coloured thread, wood
34 X 30 X 100 cm
Donated by the artist, 2001
National Museum of
Contemporary Art,
Inv. No. 124/01

Compressed Cotton, 1961
Wooden press and cotton cloth
43.5 X 60.5 X 40 cm
Donated by the artist, 2001
National Museum of
Contemporary Art,
Inv. No. 129/01

Bag, 1961
Plaster
14 X 20 X 17 cm
Donated by the artist, 2001
National Museum of
Contemporary Art,
Inv. No. 134/01

Bag, 1961
Plaster
20 X 34 X 24 cm
Donated by the artist, 2001
National Museum of
Contemporary Art,
Inv. No. 135/01

Gesture - Object, 1961
Iron with cloth
64 X 20.5 X 19.5 cm
Donated by the artist, 2001
National Museum of
Contemporary Art,
Inv. No. 127/01

Grey Gesture, 1961
Synthetic resin and blue paint
3.5 X 16.5 X 18.5 cm
Donated by the artist, 2001
National Museum of
Contemporary Art,
Inv. No. 138/01

Grid Wire, 1961
Iron grid
115 X 100 X 60 cm
Donated by the artist, 2001
National Museum of
Contemporary Art,
Inv. No. 130/01

Gesture, 1961
Mixed materials
Variable dimensions
Donated by the artist, 2001
National Museum of
Contemporary Art,
Inv. No. 133/01

Gesture, 1961
Plaster on wood
38 X 29 X 6.5 cm
Donated by the artist, 2001
National Museum of
Contemporary Art,
Inv. No. 126/01

Gesture, 1961
Mixed Materials
65 X 107 cm
Donated by the artist, 2001
National Museum of
Contemporary Art,
Inv. No. 121/01

Gesture, 1963
Mixed materials
10.5 X 42.5 X 24.5 cm
Donated by the artist, 2001
National Museum of
Contemporary Art,
Inv. No. 137/01

White Gesture, 1964
Cloth fragment attached to a
coloured cloth frame
120 X 120 X 5 cm
Donated by the artist, 2001
National Museum of
Contemporary Art,
Inv. No. 142/01

Painter Guilet, 1965
Photograph on processed cloth
160 X 50 cm
Donated by the artist, 2002
National Museum of
Contemporary Art,
Inv. No. 230/02

Figure, 1965
Photograph on processed cloth
100 X 90 cm
Donated by the artist, 2002
National Museum of
Contemporary Art,
Inv. No. 232/02

Restany, 1965
Photograph on processed cloth
120 X 120 cm
Donated by the artist, 2002
National Museum of
Contemporary Art,
Inv. No. 233/02

M. Ragon, 1965
Photograph on processed cloth
stuck on canvas
116.2 X 70.2 cm
Donated by the artist, 2002
National Museum of
Contemporary Art,
Inv. No. 231/02

Danil and Chryssa, 1965
Photographic reformation on
processed cloth
95 X 200 cm
AD Gallery

J.M. Sanejouand, 1966
Photographic reformation on
processed cloth
166 X 240 cm
Purchased in 2002
National Museum of
Contemporary Art,
Inv. No. 174/02

P. Restany and Nikos, 1966
Marker pen and acrylic on canvas
179.5 X 236 cm
Purchased in 2002
National Museum of
Contemporary Art,
Inv. No. 173/02

Metastructure, 1971
Mixed media on glued paper
67 X 52 cm
Zina Athanassiadou Gallery

Metastructure, 1971
Mixed media on glued paper
50 X 64.5 cm
AD Gallery

Metastructure, 1971
Mixed media on glued paper
50 X 64.5 cm
AD Gallery

Metastructure, 1977
Mixed media on glued paper
64 X 50 cm
Private collection

Ch. Romanou, 1996
Photographic reformation on
processed cement
150 X 100 cm
Private collection

Self-portrait, 1996
Photographic reformation on
processed cement
180 X 120 cm
Peggy Vagen and Dimitrios
Ioannidis Collection

ΟΡΓΑΝΩΣΗ

ΕΘΝΙΚΟ ΜΟΥΣΕΙΟ ΣΥΓΧΡΟΝΗΣ ΤΕΧΝΗΣ
ΣΕ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ ΜΕ ΤΟ ΔΗΜΟ ΕΛΕΥΣΙΝΑΣ

ΕΚΘΕΣΗ

Διεύθυνση

Άννα Καφέτσι

Επιμέλεια

Τίνα Πανδί

Αρχαιοθήκη συλλογών - Δανεισμός έργων

Χρυσάνθη Κουτσουράκη

Γραφείο Τύπου

Ελισάβετ Ιωαννίδη

Κασσιανή Μπένου

Εκπαιδευτικά Προγράμματα

Μαρίνα Παπασωτηρίου

Μαρίνα Τσέκου

Εγκατάσταση και μεταφορά έργων

Ορφέης Βεϊνόγλου Α.Ε.

Ασφάλιση έργων

Γ. Καραβίας & Συνεργάτες Ε.Π.Ε.

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ

Επιμέλεια

Τίνα Πανδί

Σχεδιασμός - Παραγωγή - Εκτύπωση

Εκδόσεις futura - Μιχάλης Παπαρούνης

Μεταφράσεις

Μιχάλης Ελευθερίου

Τυπογραφική επιμέλεια κειμένων

Αρετή Μπουκάλα

Ο κατάλογος εκδόθηκε με την ευκαιρία της έκθεσης «Νίκος Κεσσανλής. Από την ύλη στην εικόνα» που οργανώθηκε στο πλαίσιο του προγράμματος εκθέσεων *Εκτός* από το Εθνικό Μουσείο Σύγχρονης Τέχνης σε συνεργασία με το Δήμο Ελευσίνας και παρουσιάστηκε στο Πολιτιστικό Κέντρο Δήμου Ελευσίνας «Λ. Κανελλόπουλος», από τις 5 Οκτωβρίου έως τις 16 Νοεμβρίου 2007.

© Εθνικό Μουσείο Σύγχρονης Τέχνης, 2006

© Έργα: ΕΜΣΤ, οι δανεισιτές

© Φωτογραφικά δικαιώματα: ΕΜΣΤ, οι δανεισιτές

www.emst.gr

<http://www.fixit-emst.blogspot.com/>

ORGANIZATION

NATIONAL MUSEUM OF CONTEMPORARY ART
IN COLLABORATION WITH THE
MUNICIPALITY OF ELEFSIS

EXHIBITION

Direction

Anna Kafetsi

Curated by

Tina Pandi

Registrar - Loan of works

Chrysanthi Koutsouraki

Press Office

Kassiani Benou

Elisabeth Ioannides

Educational Programs

Marina Papatotiriou

Marina Tsekou

Installation and transportation of works

Orphee Beinoglou S.A.

Insurance of works

Y. Karavias & Associates LTD

CATALOGUE

Editor

Tina Pandi

Design - Production - Printing

Futura Publications - Michalis Paparounis

Translation

Michael Eleftheriou

Proof-reading

Arete Boukala

The catalogue was published on the occasion of the exhibition «Nikos Kessanlis. From matière to the image», which was organized by the National Museum of Contemporary Art, as one of its *Off Site* projects, in collaboration with the Municipality of Elefsis and presented in the Cultural Centre of Municipality of Elefsis «L. Kanellopoulos» from October 5 to November 16 2007.

© National Museum of Contemporary Art, 2006

© Works: EMST, the lenders

© Photo credits: EMST, the lenders

www.emst.gr

<http://www.fixit-emst.blogspot.com/>

EMST

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ
ΕΘΝΙΚΟ ΜΟΥΣΕΙΟ ΣΥΓΧΡΟΝΗΣ ΤΕΧΝΗΣ (EMST)
Γραφεία: Αμβρ. Φραντζή 14, 117 43 Αθήνα
Τηλ.: 210 9242111-2, Φαξ: 210 9245200,
e-mail: protocol@emst.gr
www.emst.gr
<http://www.fixit-emst.blogspot.com/>

HELLENIC MINISTRY OF CULTURE
NATIONAL MUSEUM OF CONTEMPORARY ART (EMST)
Offices: 14 Amvr. Frantzi street, 117 43 Athens, Greece
Tel.: +30 210 9242111-2, Fax: +30 210 9245200,
e-mail: protocol@emst.gr
www.emst.gr
<http://www.fixit-emst.blogspot.com/>

TIMH / PRICE: 5 €

ISBN 978-960-8349-19-3

ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ
ΔΗΜΟΥ ΕΛΕΥΣΙΝΑΣ
«Λ. ΚΑΝΕΛΛΟΠΟΥΛΟΣ»
Δραγούμη 37, 192 00 Ελεούσα
Τηλ +30 210 5544325

CULTURAL CENTRE
OF MUNICIPALITY OF ELEFSIS
«L. KANELLOPOULOS»
37 Dragoumi, 192 00 Elefsis
Tel. +30 210 5544325